

bokselskap.no, Oslo 2018

Bjørnstjerne Bjørnson: *Over ævne, andet stykke*

Teksten er hentet fra Universitetet i Oslo/dokpro.uio.no. Dokpros tekst er basert på *Samlede Digter-Verker*, standardutg. i 9 bind, Kristiania, Gyldendal, 1919–20.

ISBN: 978-82-8319-381-7 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-382-4 (epub), 978-82-8319-383-1 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Bjørnstjerne Bjørnson

Over ævne

Andet stykke

bokselskap.no

Oslo 2018

FØRSTE HANDLING

En dyb kløft, der bøjer til højre. Vi kan så vidt skimte havet udenfor. På begge kløftens sider små huse opefter i stor uorden. Somme af disse huse er bare skibskahytter, andre agterenden af et fartøj. Vi ser huse i to stokværk med trappen fra første til andet lagt uden på. Andre huse ser vi byggede opefter kløftevæggen således, at andet stokværk er på en ny sti med særskilt udgang til den.

Hernede er åben plads, et slags torv med vandkum og spring; gammelt. Huse rundt om pladsen.

Længst fremme til højre et forfaldent hus med sønderslagne vinduer, døren halvt liggende, et skilt med «Helvede» på, hængende på en bøjet stang og næsten frarevet.

En dump dur høres oven fra så godt som uafbrudt. Det er fra jernbroen over kløften. Nu og da høres også en lokomotivpipe og derpå svær dur af et henoverdragende tog. Atter den hule og mere dæmpede dur af vogne og hestetramp.

Første møde.

Endnu før tæppet går op, lyder en ligsalme, sunget i kor. I det tæppet løftes, ser vi udbåret fra et af de fattige huse til venstre en ligkiste for en voksen. Umiddelbart efter

denne ligkiste en mindre for et barn; efter den atter en mindre.

Pladsen er fuld af arbejdere, kvinder og børn. Alle mænd har tat hatterne af, mange af både kvinder og mænd græder. Nogle børn højlydt. Følget ordner sig med præsten Falk i spidsen; han er i ornat og fører en olding ved armen, så det går småt. Alle tilstedeværende blir med. Vi ser følget helt ude ved bøjningen svinge opover til højre. Vi hører salmesangen længe, bestandig højere oppe fra.

Endnu mens den lyder, kommer en ældre mand ræd krybende frem af det forfaldne hus. Han har en sid, vid frakke på og ter sig, som ved han ikke, hvor han skal hen. Han ser på det mishandlede hus og sætter sig endelig på trappen, der, som sagt, står for sig selv ude på torvet.

En mand blir synlig oppe på stien, der ligfølget gik op; hans klæder er svært medtaget, luvslidt og fedtet. På det store hovede bærer han en liden kasket. På højre fod har han en nok så ordentlig sko, men på venstre en lab, der er snøret fast med en såle under. Ildrød af ansigt, hans hænder rødblå, hans hår kort og mørkt. Nu skrider han frem med rejst holdning, svingende bevægelser, ser hin mand på trappen, stanser, går derpå langsomt frem.

Manden på trappen ser ham; men vender sig væk. Anders Koll er hans navn, men kaldes:

Markmusen (*mumler*).

Jagu er'n laus nå.

Otto Herre.

Beskedne markmus! Udenfor din ødelagte hule. I dybe tanker. –

Markmusen (*som før*).

Han har alt fåt idag, hører jeg.

Otto Herre.

Vinduerne knuste! Skiltet hængende sørgeligt ... som en dram, der drypper væk. Trappen båret bort af en orkan, kastet ud i din skjæbnes ocean. Og du klamrende dig fast til denne rest af dit livs farkost.

(Det klukker i Markmusen.)

Og døren! Den dør, der så så mangel tigger gå ind og så mangel konge gå ud. Hænger den ikke nu som en fuld mand, de holder på å hive på gaden?

Sådan ser det ud der dydens fortørnede hånd har rammet.

Markmusen.

Så døm hører nyt på Mangelsgår'en au?

Otto Herre.

Af dit møblement lavede de æggerøre! Dine glas og dine butler blev luftspringende dansere til lyden af deres egne toner.

Markmusen.

Agte dig, du, som går med lab; her ligger glasstumper endnu.

Otto Herre.

Og dine fyldte brændevinsfad –

Markmusen (*sukkende*).

Å – jagu – ja!

Otto Herre.

– trillet de ud; de gjorde kaskader af dem. På præstelig befaling.

Markmusen.

Han stod der, du står, og kommenderte.

Otto Herre.

Men er her da ingen øvrighed? Skal alt her nede i Helvede være lovløst? Har du da ikke klaget?

Markmusen.

Nå i striken er døm aldeles endevendte galne! Hadde je klaga, hadde døm rivi ihæl me! Døm ville til, døm hadde me alt overende. Men da tok Bratt'en ti!

Otto Herre.

Og altsammen fordi Maren, den brave skikkelige Maren blev gal.

Markmusen (*rejses sig halvt*).

Å kunne je for det?

Otto Herre.

Maren, som dræbte sine to unger! – Har jeg ikke set dem springe om her, sokkeløse og med krøllet hår? Hvad er livet!

Markmusen.

Og sig sjel dræpt'a? Og sig sjel!

Otto Herre.

Og sig selv! Først børnene, så sig selv. Medea, den store Medea!

Markmusen (*som før*).

Å, kunne je for det?

Otto Herre.

Ulykkebringende Markmus: Tal sandhed foran den åbne grav! Så hedder det. Hvor meget mere da foran tre åbne grave? *Hun havde jo købt brændevinet hos dig.* Hun drak sig fuld, for at få mod til sin gruelige gerning.

Markmusen.

Kunde je vite, å hu' ville gjøre sig istan te? – – Je' er så uskyldig som en barnesærk.

Otto Herre.

Græd ikke Markmus! Det hører din stand og stilling ikke til.

Jeg forsikrer dig, havde jeg været fri, – hvad jeg vil sige: havde jeg været *her*, det skulde ikke være sket!

Men at ikke folk kom til besindelse, da de så brændevinet flyde? Virkelig flyde væk!

Markmusen.

Det flaut som klare bækken, gut! Jagu det gjor'de det.

Otto Herre.

Men, men lagde de sig ikke på maven? Søbet i sig? Øste op i sin hule hånd? Styrtet ud med kopper og bøtter?

Markmusen.

Det flaut ut over bejna te præsten. «Så skal det være!» sa'n!

Otto Herre.

Bratt er mægtig. Men der gives dog grænser! Sælsomme tildragelser! Ligesom jordrystelser! Er, – er Bratt Vorherre hernede nu?

Markmusen.

Å, Vorherre har nok aldrig hat den magta i Helvete, som præsten har.

Otto Herre.

Han var ikke med i ligfølget? Ellers vilde jeg have hilst på ham. Vi er artiumskammerater.

Markmusen.

Nej, han sitter på kantoret nå, han.

Otto Herre.

På kontoret –? Han er jo dog ikke præst mere?

Markmusen.

Nej, strikekantoret. Det er han, som har fåt istand hejle strike'n, og han tar in pænga.

Else (*kaldet «Skinfællen» kommer. Brunrød og yppig*).

Markmusen.

Der har vi «Skinfællen».

Otto Herre.

Godmorgen du varme kaffe! Det dufter af dig til mine sanser. Hvad søger du her?

Else (*i bergensk dialekt*).

Å skjeller det deg, maga'n? – – Så du e kommen laus att' nå?

Otto Herre.

Jeg mødte ligfølget, men så ikke dit brusende hår. Hele Helvede fulgte, men ikke du, dets genius? Du var i morgen-forretninger? He?

Skinfællen.

Gå fra meg, maga-sækken! – Å for va' ikke *du* me ho Maren og barna hennes? Hu' va snil med deg. Det va hu ikke med meg.

Otto Herre.

God var Maren. Hvorfor jeg ikke fulgte henne? Det vil jeg sige, – sige det frit ud: – havde jeg gåt med, så havde jeg talt! Så havde jeg deroppe i lighuset slukket sol, måne og stjerner for dem alle, dem, som fulgte. Jeg havde sagt: Ikke hun, som ligger her, den stræbsomme, skikkelige Maren, ikke hun har dræbt sine børn. Ikke hun har lagt syndig hånd på sig selv. Nej, de deroppe har dræbt hende. Menneskeæderne i storbyen har ædt hende, både hende og børnene? Strike'n gik hende til hovedet, hun blev vanvittig af striken, hendes nervøse sjæl havde den

samvittighedsfuldhed, som hendes mordere savnede. Hun turde under de vilkår ikke ta livet på sig. Hun turde ikke forsvare at sulte og fornedre sine to piger. Hun syntes, livet var et rovdyr, hun vilde frelse dem endnu, mens de ... (*overvældes.*)

Skinfællen.

Jagu er det mangen gang lissom så opbyggelig å høre på deg. Du sejer det nå slik atte – – –

Otto Herre.

Du er en brav kvinde, Else. Du har hjærte på det rette sted.

Skinfællen.

Det ænner nå me', atte døm æter vors alle ihop.

En rå mandsrøst (*oppe fra venstre*).

Hvissom ikke vi æter døm!

Otto Herre.

Hvad var det for en ånd fra fjældet? Et varsels ord ud af det vordende. Hytternes bebudelse til slottene.

Skinfællen (*sagte til Markmusen*).

Eg kommer lissom for å varsku *deg*, eg, Anders.

Markmusen (*sagte*).

Nej, herregud, å er det nå da? Kan døm ænda ikke la mig være ifred?

Skinfællen (*som før*).

Eg traf politien heroppe, å så sport'en, om det var sant, du gik me'n stor brændevinsbutteli i baklomma?

Markmusen.

Nej, nej, *det* er ikke sant! (*Tar sig bag.*)

Skinfællen (*ligeså*).

Og sol'te i smug omkring i krokene?

Markmusen (*rejses sig forfærdet*).

Ja, der kan dere høre! Døm vil ru'nere me'!

Otto Herre (*foran ham, vil ta omkring ham*).

Er det sandt? Har du – har du –?

Markmusen (*fra ham*).

Nej, la være me'! La være me', siger je! I – hi! je er så kjilen. I – hi!

Otto Herre.

Der *er* noget der bag! Når du bevæger dig, beskriver det en tung cirkelbue. –
Else!

Markmusen.

D'er ikkje sant!

Skinfællen.

Eg ska holl'an eg!

Markmusen.

Rør mig ikke! Je skriker.

Skinfællen.

Så kommer politien å tar både deg å buttelen din.

En kvinderøst (*ovenfra til højre*).

Å gjør dere Markmusa dernere? Hu piper.

Markmusen.

Ånej, ånej, ånej! –

Otto Herre (*drager frem af frakkelommen på Markmusen en stor buttel*).

Markmusen.

D'er bestelt! – Hører du, d'er bestelt. D'er ikke *mit* længer!

Otto Herre (*som har drukket en lang slurk*).

Bestilt eller ej, det smager mig.

Skinfællen.

Å fanen! – La' meg og –!

Otto Herre (*som atter har drukket*).

Den ypperste saft, du endnu har haft

Skinfællen.

Kom nå! Kom nå!

Otto Herre.

Se her er *din* del, du tørstige sjæl!

Markmusen.

Dette er nå det kontanteste tju'eri.

Skinfællen.

Aldrig i væra har eg drukket nokke så fint!

Otto Herre.

Ha! De deroppe! De ved, de ved, hvorfor de vil forbyde os denne gudedrøm.

Markmusen.

Dere drikker op hejle fortænsta for flejre daer.

Otto Herre.

Drik med, din orm!

Skinfællen (*sagte*).

Nej, vet du, ka eg har tænkt så tit på i denne tia? (*nærmere*). Ko'for skulle ikkje vi passe på e' stormnat å tænde fyr på hejle storbyen? Tænde fyr på!

Otto Herre.

Bah! Da redded jo pakket sig ud på marken. Nej, – (*hemmelighedsfuld*) her går gamle minegange indunder byen! Fra den tid de førte elven væk, som gik her. Her vi nu står. *Vi* bor i det gamle elvelejet. Hele Helvede er intet andet end det fordums elvelejet. Disse gamle minegangene som begynder bagom husene her og går indover på begge sider, de skulde findes! Skulde fyldes af krudt, af dynamit og andre explosive emner! Og så elektrisk ledning ned i det! Ha, ha, ha! For en skidden, stinkende indvoldsåbenbaring!

Skinfællen.

Hurra! Faen stejke!

(*Hun triver buttelen fra Markmusen og tar en dyb slurk.*)

Markmusen.

Men så sprang vel vi også med, da?

Skinfællen (*idet hun gir Herre buttelen*).

Går vi med?!

Otto Herre (*drikker og ser ophøjet på hende, idet han lar Markmusen få buttelen*).

Hvad skjønnere lod kunde gives?

– – Når jeg stundom har tænkt mig Otto Berg Herres endeligt, har jeg tænkt det således. Sammen med tusinder gennem udødelighedens morgenrøde port. På *min* kommando, ligesom slaverne på sin østerlandske herres, skiftede de dragt og fulgte i fest-optog.

Efter et liv med store tilbøjeligheder, men fuldt af byrder og savn og ofte miskjendelse, endelig at nå sin bestemmelse! I dødsøjeblikket! En sådan tronbestigelse! Se sit navn over sig i sol-guld, læst af alverden. Selv siddende i en *sedia curulis*, bygget af millionærernes bøjede nakkeben. Aha, aha, – fødderne på deres pengesække! Og menneskehedens forbandelser og beundring om sig som et orkesters brus. Som hyldingens hav ... aha!

Kvinderøsten (*fra før oppe tilhøjre*).

No kjøm døm atte!

Markmusen (*ræd*).

Kvan kjøm?

Skinfællen (*samtidig*).

Kem?

Otto Herre (*samtidig*).

Hvem kommer?

Kvinderøsten.

Likfølget, vet e'. Ja, døm e' deroppe enda.

Skinfællen.

Å, – så har de' go tid.

Markmusen (*sagte*).

Men dissane herre min'ganga'n, ... ja, d'er mange, som har tala om døm. Men de ska' væra oframkomli?

Otto Herre.

Se der er det! Se der er det!

Markmusen.

Somme fulle av vatten og andre av anna.

Skinfællen.

Ja, det har eg og hørt.

Otto Herre.

Sådan er denne trælleslægt! En smule hindring, lidt væde, eller nogle korn sand! Det er nok til at vingestække deres hævn, skræmme deres trang til frihed og lys.

Kvinderøsten.

Præsten er med!

Otto Herre (*skræmt*).

Præsten! Pastor Bratt?

Røsten.

Nej, han, den rigtige præsten.

Markmusen.

Falk. --

Otto Herre.

Pyt, ham! Han er aleneste en humbug! Det tør jeg si ham nårsomhelst. Kjender jeg ham ikke fra Studentersamfundet?

Skinfællen.

Ja, no vil *eg* gå.

Otto Herre (*sagte*).

Jeg kommer straks!

Markmusen.

Vil du ... vil du si præsten det?

Otto Herre.

Hvad?

Markmusen.

Det, du sa, – det du kalt'n?

Otto Herre.

En humbug? Ja, sig ham *det* –?

Markmusen.

Vil du ... vil du si'n det, skal du få en krone. Jagu det ska du!

Otto Herre.

Forskud! Forskud!

Markmusen.

N-e-j! –

Otto Herre.

Forskud!

Markmusen.

Men om du nå *ikkje* sier'n det –?

Otto Herre.

Jeg skal *straks* gå lige hen til ham og sig det. Mit æresord! Forskud!

Markmusen.

Du skal få en halv! – Der.

(Følget har begyndt at komme nedover. Et tog høres netop over broen.)

Falk *(nu civilklædt. Kommer sidst og lidt efter de andre. Da han kommer, går Herre hen til ham og omkring ham).*

Men kjære ... Er det ikke Otto Herre? Vor *magister bibendi*?

Otto Herre *(hilsende).*

Jo, Deres velærværdighed! D. v. s. det, som er igjen af ham.

Falk *(for sig).*

Herre gud! (*Begynder at søge i sine lommer.*)

Otto Herre.

Og dog, når alt kommer til alt ... måske den bedste del. Men tiderne har ikke været milde, Deres velærværdighed.

Falk.

Nej, jeg kan se det. (*Dæmpet.*) Kom til mig, når det kniber som værst! – Jeg har idag ... ja, jeg har virkelig git fra mig det vesle, jeg havde. Her er bare en halv krone.

Otto Herre.

Tak, Deres velærværdighed! Tusen tak! Det har jeg altid sagt til folket her, at De har hjærtets genialitet. (*Går.*)

Markmusen (*som havde gjemt sig bag et hus længer oppe, kommer frem, idet Herre skal opover.*)

Men ... men?

Otto Herre.

Du gav mig jo bare en halv! (*opover.*)

Andet møde.

Falk (*til Hans Brå.*)

Vil De tro det, at den mand, når han er ædru, er forknyt og skrøbelig. Havde jeg havt det slig, så drak vel jeg også.

Hans Brå.

Ja, vi ved om det; vi har ofte set det.

Falk.

Han er som en Jerikorose. Vindtør og hverdagsgrå. Men når den lægges i væde, vokser den op og smiler søndag. –

– Ja, godtfolk, jeg sa dere deroppe, da jeg talte ved gravene, at jeg havde noget på hjærte, som høvet bedre hernede. (*Han stiger op på trappen. De ordner sig om ham.*)

Det, jeg begyndte med deroppe, og som jeg også sluttede med, det var: vi må

ikke dømme hende! Det skal bare *han* gøre, som kjenner os allesammen. Fred over hendes forpinte hjærte! Fred med hendes navn iblandt os!

Det er det værste med en slig ting som striken, at den bringer så mange til fortvilelse. Det hænder bare de svagere, siger man. Jeg siger, det hænder de fineste, de som føler stærkest ansvar, derfor ofte de bedste. Som overhovedet *de bedste* lider mest, de tar på sig de største ofre, og de får undgjælde. (*Man ser, at arbejderne er enige heri.*)

Jeg vil ikke lægge skylden for det på nogen. Men det er vel en og anden af dere, som alt har prøvet, hvor hårdt det er, når barna kommer og siger: «lidt mere mad, mor, – å giv mig lidt mere mad!» (*Bevægelse.*)

Falk (*stille*).

Jeg bærer min skjærv til hver eneste dag.

En (*lavt*).

Ja, du er snil!

Flere (*ligeså*).

Det er du!

Falk.

Uden det havde jeg ikke lov til at komme her og sige noget. Min mening, mit råd er, at så stor strike som denne – den største *vi* nogensinde har haft –, *den må ikke vare længe!* Så uventet rigelige gaver har flydt ind; men her er for mange at føde; alt nu er der dem, som ved, hvad hunger vil sige. Og der blir flere. Men intet smitter som fortvilelse; husk det! Da kommer der en tid – og den kan komme snarere end nogen nu tænker! –, da ingen længer formår at styre de kræfter, de her har sluppet løs. Jeg ser tegn til det, jeg hører trusler om vold og mord –

Blind-Anders.

Vold og mord, ja!

Falk.

Hvad siger du, gamle?

Hans Brå.

Han taler bare om én ting, han Anders.

Falk.

Ja, lad ham tale!

Blind-Anders.

Det var dette me a – stakkars ...

Falk.

Jeg ved det jo. Vi gik jo sammen.

Blind-Anders.

Nej, ikke a Tea; je hadde e yngre datter. Hu som kom op i byen, i et fint hus. Der gjorde døm vold på a.

Falk.

Ja, ja. Vi husker det. Men det er ikke herom nu, Anders.

Blind-Anders.

Men dere sa «vold og mord». – Dette *var* vold; og hun skamma seg så, atte det også blej mord. Gud trøste og bære os!

Falk.

Vi ved det, kjære Anders. (*Tier en stund.*)

For at komme tilbake til vort, fortvivlelsen er en farlig kammerat, og han er alt iblandt dere. I må stelle dere slig, at I ikke blir ansvarlig for mere end det, I selv vil.

Hans Brå.

De der oppe i storbyen er ansvarlige!

Falk.

Fortiden, Hans Brå, har mere skyld end nutiden. Og de, som har skyld i nutiden, findes i reglen på begge sider.

Hans Brå.

Nej, den er deres deroppe, alsammen!

Falk.

Ikke alsammen!

Flere.

Jo, jo, alsammen!

Falk.

Tør I sige jer aldeles uskyldige –?

Alle.

Ja, ja!

Falk.

Nu er I harme, for I har det vondt. Jeg skal ikke sige mere om det. Men *vil* I forlig, så må I prøve at se lidt anderledes på de andre end som på røvere.

Hans Brå.

Men når de *er* røvere?

Flere.

Jagu er de røvere, ja!

Falk.

Røverne på korset kanske? Også røvere kan omvende sig.

Per Stua.

Rigtig rovdyr er de!

Falk.

Ja, *det* var værre! Men jeg skal sige dere noget: dere skulde overlade til de rige at trodse og true! *De* har magten og er vant til at være brutale og afgjøre alting med magt. Vær ikke så dumme at gøre det efter! Fattigdommen har visse goder, som rigdommen ikke kan nå. Forspil ikke dem! Fattigdommen har sin velsignelse ...

Hans Brå.

Har De prøvet den, pastor?

Falk.

Jeg kjenner både de rige og de fattige, og de fattige har meget forud for de

rige.

Hans Olsen.

Ja, filler og lus!

Falk.

Så det finder *du?* (*man ler.*) Jeg skal sige, hvad *jeg* finder, de fattige har forud. De er ofte så tilfredse med lidt; de er så snille med hverandre; rigtig tilgavnsofrende, er de. Og så er de mere tålmodige, mere overbærende ...

En rå mandsrøst (*helt oppe fra højden tilvenstre*).

Den talen skulde du holde for de rike!

Alle (*ser opover tilvenstre*).

Falk.

Det har jeg gjort! Hverken de rige eller de fattige taler *jeg* efter munden.

Den rå røst.

Ja, men vi vil ikke ha dettane præstevæve her nå!

Kvinderøsten (*fra før højt oppe til højre*).

Du skulde heller høre etter, du skitper derborte! For du er da den fæleste fanten i hejle Helvete.

Den rå røst.

Å, hold kjæften din, dritmærra!

Falk.

De kræfter der, – dersom fortvivlelsen kommer til, kan I så styre dem? Ikke mere end I kan styre havet derude! –

Nu vil jeg fortælle dere (for de har været hos mig!), at her også er dem iblandt dere, som gjerne vil ta arbejdet op igjæn ...

Per Stua.

Ja, døm kan prøve!

Flere (*efter hverandre*).

Er det sandt?

Falk.

Det *er* sandt!

Næsten alle.

Ja, døm kan prøve! (*En voldsom bevægelse rejser sig.*) De skal få! Hvem er det? Nævn dem! (*Til sidst som i takt.*) Nævn dem!

Falk (*vinker myndigt med hånden, og der blir stille*).

Nu tænker I på vold! Hvis I kjendte dem, brugte I vold mod dem! Og da er der ikke langt til mord heller! (*Stor stilhed.*) Da blev mange af dere ulykkelige for livet. Og barna deres og de stakkars konerne ...

Blind-Anders.

Dette er sandt.

Hans Brå.

De deroppe får være ansvarlige!

Falk.

Ja, fik I dem til at skjønte *det*, så –.

Per Stua.

Det *skal* de skjønte!

Aspelund.

Der kommer den dag, de skjønner det.

Falk.

Den kan *I* ikke vente på! Dere får ta dem, som de er, både menneskene og forholdene. Vandet går ikke fortere end det har fald til. For mit øje ser det ud, som Vorherre vil, I skal øve dere i tålmod; så kommer hans time. Ofte når *vi* mindst venter den.

Den rå røst (*til venstre ovenfra*).

Slut nå for satan!

Falk.

I kommer ikke langt med at påkalde satan, godt folk! I får nok vende dere til ham, som tålmodig lar sin sol gå op over onde og gode ...

Kvinderøsten (*oppe fra venstre*).

Der kommer'n Bratt!

Flere.

Kommer'n?

Hans Brå.

Ja, han lovde at komme idag.

En (*som havde sprunget mod baggrunden*).

Ja, da!

Alle (*vender sig. Der blir uro. Somme drar sig opover; senere flere; snart på tre gamle kjærringer nær, allesammen*).

Falk.

Nå – skal ikke dere også gå?

En af kvinderne (*undselig*).

Nej, du er for snil til det.

Falk.

Tre er lite'. Men så er det ægte! (*stiger ned*.)

Hans Brå (*oppe ved vejen*).

Hurra for Bratt'n! (*Vilde hurra*.)

Bratt (*blir synlig til højre, vinker af med hånden, men uden at det nytter. Under bestandig hyldning fremover mod trappen*).

Tredje møde.

Bratt (*stiger op. Stilhed*).

Jeg hørte helt op der jeg stod, at min formand på denne plads sluttede med at sige, at herren lar sin sol tålmodig lyse over onde som gode.

Jeg vil begynde med at sige, at hernede lyser solen aldrig. (*Latter og gjentagelse af ordene*.)

Bratt.

Jeg har virkelig truffet dem, som ikke ved det, at vi hernede bor på bunden af

en dyb elv. Elven havde et fald derude, før den gik i sjøen, og dette fald åd sig længer og længer indover. Således blev dybet til, som vi bor i. Således opdagede de også rigdommen i bjerget på begge sider af elven. Vandet blev da afledet, og de begyndte minearbejdet. Det skabte så storbyen deroppe. Men til løn for alt det, som arbejderne drog frem i solens lys, blev de selv stødt ned ifra det, hidned. De tjente så meget til de andre, at byggegrundene deroppe blev for dyre for småfolk. De måtte nøje sig med denne henede, den kunde de få for intet. Men her er aldrig sol.

(Samtale.)

Hans Brå.

Sådan er det.

Falk *(før han går).*

Vogt Dem nu, Bratt!

Bratt *(ser på Falk. Begynder så igjen).*

Efterhånden blev det så, at de, som kom til skade deroppe i storbyen, eller som levde over ævne deroppe, de blev hivet ned her –

Hans Brå.

– menneskeaffaldet! –

Bratt.

– i «Helvede», som de snart kaldte det. –

Her er mørkt og koldt. Her arbejder få med håb, ingen med glæde. Her liker ikke barna sig, de tyr ud til havet eller op i dagen. Sol vil de ha. Det varer bare en stakket stund, så opgir de det; de lærer, at den, som er kastet hid ned, han kravler sig sjælden op igjen.

Flere.

Det er sandt.

Bratt.

Nu står vi her. Men de deroppe, som ejer den ledige solsletten, har netop svaret os, at den får vi ikke. Og øverst oppe på haugen, der den gamle fæstningen lå, der Holger har bygd sin ny borg (*uro*) – der på «borgen», skal i kvæld

fabrikherrernes delegerede fra det hele land samle sig. *Der* skal de rådslå om, hvordan de kan holde os nede, så vi aldrig kommer op.

Den rå røst (*til venstre*).

Ja, døm kan prøve!

Flere (*uden undtagelse i stigende raseri*).

Ja, døm kan prøve!

Bratt.

Jeg ber dere for guds skyld, lad dem endelig få samle sig der. Den borg blev bygget under stigende nød i landet. Ganske som på trods. Det er bare som det skal være, at de samler sig der og svarer derfra. Jeg hører, at i kvæld vil de illuminere borgen!

Den rå røst.

Ja, døm kan prøve!

Alle.

Ja, døm kan prøve, ja, døm kan prøve! (*Aldeles som før.*)

Bratt.

Men forstår dere da ikke, venner, at intet kan gagne os mere? Netop i dag, som *vi* har fulgt Maren og hendes to børn til jorden –

Blind-Anders.

– Hu Maren, ja –

Bratt.

– så illuminerer *de*! (*Uro. Harme.*) Lad dem endelig få bære sig sådan ad! Da får vi mange venner, vi ikke før har haft. Og mange vil frygte den gud, som således hånes. Lad dem illuminere! De, som har tat solen fra dere! (*Mumlen.*)

I ved vel, at alt det, der fører smitte, trives bedst der, solen aldrig kommer? Solen dræber mikroberne, legemets og sjælens; solen gjør stærk og opfindsom, solen er selskab, solen gir tro! De rige deroppe ved det altsammen, lige fra skolen ved de det, og endda har de ladet dere leve her! De har ladet dere leve her, som utøj og smitte lever med, og barna blir bleke og tankerne skumle; både klæder og

sind tar mug. Præster og kirker har de, bønner og salmer har de, og en smule velgjørenhed har de også; men de har ingen gud. (*Bevægelse.*)

Kan der ventes, til de får en? Slægt efter slægt i elendighed og synd, – hvad hændte her for tre dager siden? Hvem ringede det for idag? – og vi spør, om der kan ventes? Nogen arbejderhjem hist og her, – retter *det* på disse de tuseners savn? Hvad spår, at her snart blir bedre?

Deres ungdom? Hør på hvad denne ungdom selv svarer: «Vi vil more os!» Deres bøger? Ungdommen og bøgerne er tilsammen fremtiden. Hvad siger bøgerne? Akkurat det samme som ungdommen: «Mor dere! Livets lys og lyst, farverne og glæderne er mine», siger ungdommen og deres bøger. – De har ret! Det er altsammen deres! Ingen lov forbyr at ta livets sol og lyst fra småfolk; de, som har solen, de har også gjort loven.

Men så er spørgsmålet da, om vi kunde kravle os op så langt, at vi blev med at skrive en anden lov. (*Tordnende hurraer.*)

Det behøves bare, at et slægtled endelig tar det store taget, som skal løfte alle de følgende slægtled op i solens vederkvægende liv.

Almindeligt.

Ja, ja?

Bratt.

Men det ene slægtled har skubbet det fra sig over på det andre. Indtil *vi* nu har tat ofrene på os, og pinen lige til dødens. Her var nylig en som bukkede under. Men ved dere, at hun ikke er død forgjæves? Hendes fortvivlelse har skræmt samvittighederne! Aldrig har gaverne til striken flydt ind som igår og idag! Flere har givet store summer, – en alene gav idag 2000! (*Stor jubel.*)

Blind-Anders (*vekt.*)

Nej, herregud!

Bratt.

Skal vi huske hende i hendes angst og pine? Som den jammer vi vil ha slut på! Som nødskriget fra de undergangne slægter? En fortvivlelsens bøn om redning.

Almindelig.

Ja, ja. (*Bevægelse.*)

Bratt.

Og lad os så alle øve os i offer! Jeg nøjer mig nu med det halve af det, jeg ellers lever af. Ingen ved, hvor længe vi skal prøves. Jeg har fået mange til at gøre det samme. De siger som jeg, at de kjenner det som en indvielse! Som jeg står her, har jeg hænderne fulde af ild og elektriske stik i min krop. Min følelse er finere, min evne højere, hentonende i min offertrang.

Øv dere i at undvære! Når I hersker over dere selv, så hersker I over de andre, som trænger styre; her er nok af dem!

Vær ved godt mod! Hver dag bringer ny tilslutning alle vegne fra. Aldrig har arbejderne været så nær ved målet! Aldrig har vi haft et samhold som nu. Aldrig et så fast tag, aldrig så stærk støtte? Å, om det blev det slægtled, *vi* står i, om det blev *os*, som løftede landets arbejdere for alle tider op af mørket og muggen, op af kelderne, så de kom på livets solside! (*Almindelig bevægelse.*)

Bratt (*da han endelig tar hænderne bort fra ansigtet, stille*).

I skal gå op til strike-kontoret; udbetalingen er ordnet. (*Glad uro.*) – Og når I har fåt bidragene, så vælger I den kommitte, som idag skal tale med hr. Holger. I husker, det er idag han skal ha svar.

(*Almindelig glæde; mange går hen og tar Bratt i hånden, idet han stiger ned. Og så afsted opover mod byen i livlig samtale.*)

Fjerde møde.

(*Da Bratt også endelig vil gå, kommer*)

Elias (*nedover fra et af husene til højre*).

Bratt!

Bratt.

Elias! (*iler mod ham, fører ham fremover*). Endelig! Hvor har du været? Just som vi trængte mest til dig, kom du bort fra mig.

Elias.

Jeg gjorde også *min* gjærning.

Bratt.

Kan du tro, jeg tvivler om det?

Elias (*smilende*).

Forresten har du set mig.

Bratt.

Uden at vide det?

Elias.

Ja. Men – hvad vilde du mig?

Bratt.

Først og fremst var jeg bange for, at de penge, vi fik, at så altfor mange af dem, var fra dig. Jeg vilde advare dig, Elias.

Elias.

Tak! – Ved du, hvem som var den sidste, Maren Haug talte med?

Bratt.

Det var dig?

Elias.

Mig.

Bratt.

Hvad sa hun? Det *var* fortvivlelse –?

Elias.

Hun sa: der må noen dø, sa hun. Før legger de ikke merke til os.

Bratt.

Det sa hun?! – – Altså en fuldt bevidst martyr? Tror *du* det?

Elias.

Det tror jeg.

Bratt.

Men der er mangen en martyr, som har været sindsforvirret.

Elias.

Det er der.

Bratt.

Og brændevinet? Hun drak i det sidste; det siger alle.

Elias.

For at få mod til det! Et bevis mere, synes jeg.

Bratt.

Hvorfor bad hun ikke om mere hjælp? Hun havde fåt det.

Elias.

Også jeg bød hende hjælp.

Bratt.

Nå da?

Elias.

«Jeg tar bare fra de andre», svarte hun.

Bratt.

Virkelig! – Ja, der var noget besynderlig ved den kvinde. – Det er jo stort. Der er meget stort hernede blandt småfolkene! Hun ofrede sig altså.

Elias.

Det er sikkert.

Bratt.

Jeg ser, det har gjort et svært indtryk på dig? (*Elias nikker.*) Du ser dårlig ud. Du skulde gå til din søster. Har du nylig set hende?

Elias.

Ikke i de sidste dager.

Husker du de to mærkværdige unge mennesker, som var komne der, – Sommers barn –?

Bratt.

Javist. Kan nogen glemme dem?

Elias.

De er der ikke mere.

Bratt.

Hvad vil det sige. Din søster fik dem jo?

Elias.

Nej, nu har onkelen tat dem.

Bratt.

Holger? Det var jo det sidste, Sommer sa, at din søster skulde ha dem.

Elias.

Det nyttede ikke. Nu har onkelen tat dem. Forældrene er døde, siger han, og jeg er deres forældre. De skal være mine universalarvinger, de skal opdrages som jeg vil.

Bratt.

Som *han* vil –! Til arbejderplager, de også?

Elias.

Naturligvis. De folk tar også fremtiden fra os. Det forfølger mig nat og dag. Mere end det med Maren. *Det er værre*. Tænk dig, de tar også fremtiden fra os.

Bratt (*ser fast på ham*).

Slige følelser sætter man om i handling, Elias!

Elias (*møder hans øje*).

Tvivl ikke om det! – –

Bratt (*stikker sin arm under hans*).

Husker du, da du og din søster kom til mig hernede?

Elias.

Besynderlig –!

Bratt.

Hvad?

Elias.

At *du* siger det! For det har jeg tænkt så på i hele dag!

Bratt.

Kom så strålende. I havde arvet Eders tante i Amerika. I var blet rige.

Elias.

Og vi kom for at få vide, hvad vi skulde gøre.

Bratt.

Jeg viste dere, hvad *jeg* gjorde! Din søster vilde ikke være med; det er ukjendt grund, sa hun. Og hun købte og bygget sit hospital deroppe.

Men *du* –

Elias (*lægger sin hånd over hans*).

Jeg valgte at bli hos dig!

Bratt.

Du var fuld af fryd, den dag du købte det lille fattige hus her! (*Peger til højre, der Elias kom fra.*)

Elias.

Og jeg har ikke angret det én dag. For mig er dette det eneste liv, som er værdt at leve.

Bratt (*alvorlig*).

Men hvor kan det så gå til, Elias, at her er kommet noget mellem dig og mig?

Elias.

Hvad siger du?

Bratt.

Jeg hører det i klangen af din røst *nu!* Jeg så det, før du sa et ord, – at her er en, som har tat dig fra mig!

Elias (*gjør sig fri*).

Det kan ingen! – Ingen uden døden.

Bratt.

Men her er hændt noget –?

Elias.

Det er der.

Bratt (*ængstelig*).

Hvad er det?

Elias (*efter kort betænkning*).

Du gør mig så mange spørgsmål. Får jeg gøre dig *et eneste*?

Bratt.

Kjære, hvad er det?

Elias (*med en egen magt*).

Vi tror begge, at gud er noget, vi må arbejde frem i os selv.

Bratt.

Ja.

Elias.

At han er i den evige verdensorden, og at for menneskelivet vil det sige: i retfærdigheden, i den voksende retfærdighed.

Bratt.

Og godhed.

Elias.

Men er han så ikke i krigen? Er den udenfor?

Bratt.

Er *det* dit spørgsmål?

Elias.

Ja.

Bratt (*efter at have set på ham*).

Der er så mange slags krig.

Elias.

Jeg mener den: at ofre sig selv for at få knust dem, der vil ondt.

Bratt.

– Om *den* krig kommer ind under retfærdighedens orden?

Elias.

Ja.

En brunklædt mand (*som er gledet sagte ind uden at ses, stikker i det samme ansigtet frem mellem Elias og Bratt, stirrende på den sidste*).

Bratt.

Uf, nej, men hvad er dog dette? – Hvorfor kommer han bestandig så?

Den brunklædte mand (*sætter sig på hug med hænderne på sine knæ og skoggrer*).

Ha, ha, ha, ha, ha!

(*Samtidig hopper han. På et tegn af Elias er han borte.*)

Bratt.

Skal en aldrig mere få tale med dig, uden at han kommer imellem?

Elias.

Hvad vil du, jeg skal gøre? Han har sluttet sig til mig. Det er hans eneste lykke i verden. Skal jeg jage ham?

Bratt.

Nej, det er sikkert, jeg ikke vil. Men kunde du ikke få ham vendt af med at komme således, hvergang nogen taler med dig? Det er dog for galt.

Elias.

Han tror, dette er morsomt. Kan han ikke det, da? Ellers har han det så tungt. Jeg har netop idag måttet love ham, at vi skal leve og dø sammen.

Bratt.

Hvad vil det sige –?

Elias.

Ja, han har undertiden så forunderlige klare stunder. Og så måtte jeg love ham det.

Bratt.

Du er *for* god, Elias.

Elias.

Nej; *jeg* er ikke for god; men menneskene har det for ondt! Også han! En af dem Holger jog ud af sin forretning, fordi han stemte på vor liste. Det blev for meget for ham; han gik istykker og kastedes herved.

Bratt.

Jeg ved det.

Elias.

Nå ja, så fulgte han mig, der jeg gik og stod. Og satte sig udenfor mit hus; som en hund. Så lukkede jeg ham ind.

Bratt.

Men når du således tar dig af allesammen, – så svækker du din arbejdsevne der, den mest –

Elias (*afbrydende*).

Undskyld, at jeg afbryder dig! Jeg er så urolig idag. Jeg kan ikke stå stille og høre. Og har så liden tid. Jeg kommer egentlig bare for at se dig! Jeg havde sådan trang til at se dig!

Bratt.

Men det, vi talte om, Elias, –?

Elias.

Lad os ikke tale mere om det!

Bratt.

Ikke tale mere om det?!

Elias.

Siden vil du bedre forstå. Jeg holder ikke ud at se på så megen uret! Jeg holder ikke ud at høre, at de andre skal sejre!

Bratt.

Skal de andre sejre? Er det kommet så langt med dig, at du ét øjeblik kan tro det?

Elias.

Så langt, ja! – (*Tar om hans hoved med begge hænder.*) Dig elsker jeg! For alt

du har været for mig. Fra første dag du tog mig op her – til din forskrækkelse nu.

Bratt.

Ja, Elias, du –

Elias.

Nu skal *du* tie stille.

Jeg elsker *dig*, som bestandig tør tro, og være som du tror! Og som tar i, så landet ryster. Du råber ind i vore sjæle: Mod, mod! For ungdommen vil det sige: gå videre, videre!

Bratt (*forskrækket*).

Men *videre* Elias, det vilde nu være at –!

Elias.

Du får ikke sige noget! Og heller ikke jeg!

(Omfavner ham, knuger ham til sig, slipper, tager atter om hans hovede, kysser ham to gange, slipper, – springer did op han kom fra.)

Bratt.

Men Elias –? Du har ingen ret til at gå uden at sige, hvad det er!

Gå videre –? *Nu?* Forfærdeligt! (*Løbende efter.*) Det må aldrig ske! (*Af al sin magt råber han.*) Elias! (*Idet tæppet falder.*) Elias dog! Elias!

ANDEN HANDLING

Et højt biblioteksrum, kunstnerisk udstyret. Hele fonden er dækket af et forhæng. Til venstre et vindu i buestil fra gulv til tag. På begge dets sider boghylder, også fra gulv til tag. Til højre, lige mod vinduet, en dør i buestil. Også på begge sider af den hylder. Foran til venstre et bord; derpå ligger nu arkitekturplancher.

Første møde.

Holger (*i en bred lænestol bag bordet og op mod forreste boghylde*).

Det blir altså bare kjælder-etagen, som må ændres?

Halden (*stående*).

Og det ubetydeligt. Men så har vi jo tilbygningen.

Holger.

Tilbygningen? Der skal ingen tilbygning være. Har jeg glemt at sige Dem det?

Halden.

Ja.

Holger.

Tilbygningen var bestemt for mine søsterbørn. Dengang vi gik ud fra, at de skulde være hos frøken Sang.

Halden.

De skal ikke være hos frøken Sang?

Holger.

De skal bo hos mig. (*Stilhed.*)

Halden.

Da er her næsten intet at gøre.

Holger.

Så kan jo frøken Sang flytte ind? Hvad?

Halden.

Jeg synes at forstå, hun flytter ind idag.

Holger (*ser på ham*).

De har ikke talt med hende?

Halden (*uden at se på Holger*).

Ikke på længe.

(*Der bankes på; Halden iler til.*)

Holger (*rejser sig straks og går frem*).

Der er hun måske?

Halden (*åbner*).

Brå (*høres udenfor*).

Er Holger *her*?

Holger (*sætter sig igjen*).

Her er han.

Halden.

En deputation fra arbejderne.

Holger.

Jeg hører det. – – –

Halden.

Ja, – kan den komme ind?

Holger.

Lad den det!

Andet møde.

Hans Brå, Aspelund, gamle Anders Hoel, Henrik Sem, Hans Olsen og Per Stua.

Holger (*siddende*).

Hvem er den gamle blinde mand?

Brå.

Det er Anders Hoel, han, som er far til –

Holger.

Er *han* arbejder ved nogen af fabrikerne her i byen?

Brå.

Nej; men barna hans.

Holger.

Jeg underhandler alene med arbejdere fra en af fabrikerne.

Brå.

Han er far til Maren, hende, som vi begrov idag, hende og de to barna. Så faldt det ligesom af sig selv, syntes vi, at han skulde gå med at tale vor –

Holger.

Det kan gjerne være. – Før den mand ud!

(Ingen rører sig. Ingen svarer.)

Anders Hoel.

Ska' je' føres ut?

Brå.

Han siger så.

Anders Hoel *(stille).*

Er der noen, som be're kan vidne om nøa dernere æn je' da?

Brå.

Men han vil ikke ha det, skjønner du.

Anders Hoel.

Ja-så? Han vet, d'er nok ikke bare hu Maren, je' har mista ...

Holger.

Før den mand ud, så vi kan begynde. Hvad?

Halden.

Kom Anders, jeg skal hjelpe dig ud.

Anders Hoel.

Hvem er du? Je' drar kjænsel på det målet –?

Halden.

Denne vej, Anders.

Anders Hoel.

Nej, je' vil ikke ut! Døm har val't me'.

Flere *(på en gang).*

Du må ud!

Brå.

Før kan vi ikke få utretta no'e skjønner du.

Anders Hoel.

Kan dere ikke det? Ja ja. – Da vil je' nå først si'e no'en ord.

Halden.

Å nej, Anders –!

Flere.

Å nej –!

Anders Hoel.

Mener dere –? Jo, je' vil nå si'n det, lel, at om hu sto her nå, den yngste datter mi, hu stakkars Tea, hu som –

Holger (*rejses sig*).

Gå ud allesammen! Hvad?

Aspelund.

Du hører, dette'ne er streng besked. Og *vi* får undgjælde. (*Holger sætter sig.*)

Anders Hoel.

Så blir vi kvit da! For det, *dere* har gjort, det har *je'* fåt undgjælde for!

Halden.

Nej, vær nu rimelig, Anders! Følg med *mig!*

Anders Hoel.

Hvem er du, da?

Brå.

De'r jo han Halden, vet du.

Anders Hoel.

Jaså! Er det han Halden? Det ska' jo være en bra kar, det. – Ja, ja. Han Halden ska je' følge.

Halden.

Det var snilt; du skal få lidt at styrke dig på.

Anders Hoel.

Er vi ikke her hos'n Holger?

Halden.

Jo.

Anders Hoel.

Nej, rigtignok har je' eti bare e' kaku på to daer; men før je' vilde smaka en bit eller drikke en tår av'n Holger sit, – før skulde je' (*bevæget*) gjøre som döttra mine.

Halden.

Det er af *mit*, du skal få.

Anders Hoel.

Jaså? – Jaja. Jaja, så – –

Halden.

Så går vi da?

Anders Hoel.

Så går vi. (*Gjør et steg, vender sig.*) Men je' må nu si det, lel, te'n Holger – ja, han sitter *der*, vet je!?

Flere.

Nej, gå nu, Anders!

Anders Hoel (*overdøvende*).

Døm hadde mye mere æresføls', døm', æn *du* har! – Du og gelikerne dine! – Nå ska je' gå! Nå har je' fåt sagt det. (*Langsomt ud med Halden.*)

Holger.

Hvad var det så I vilde?

Brå.

Det er jo den dagen, vi skulde møte på.

Holger.

Å, sådan! Det hadde jeg glemmt.

Brå.

Vi søkte dere først neri byen; men døm sa, dere var her. (*Stilhed.*)

Holger.

Ja, I ved, at nu har jeg fuldmagt fra *alle* fabrikejerne her. Hvad?

Aspelund.

Og vi fra alle arbejderne. *Forsåvidt* er altingen i sin riktighed. (*Stilhed.*)

Holger.

Har I noget forslag?

Brå.

Ja.

Aspelund.

Vi har nok så.

Holger.

Og det er?

Brå.

At vi skulde enes om at vælge opmænd.

Holger (*svarer ikke*).

Brå.

Vi tænkte også at gjøre lovforslag om det. Så det blev lov, skjønner dere.

Holger (*tier*).

Brå.

Vi arbejdere ser ligesom en fremtid i det.

Holger.

Men det gjør ikke vi.

Aspelund.

Nej, – dere vil ikke, atte noen ska komme millom. – – –

Holger (*uden at ænse det*).

Har I flere forslag?

Brå.

Vi har fuldmagt, om *dere* skulde have nogen.

Holger.

Forslag –? Nej.

Brå.

Det står ved det gamle?

Holger.

Nej, det gør det ikke.

Aspelund (*stille og bange*).

Er der kommen noe nyt tel?

Holger.

Ikke forslag. Vi gjør ikke forslag. Hvad?

Brå (*spændt*).

Ja, hvad er det da, da?

Holger.

Vilkår er det. – – –

Brå (*efter at arbejderne har set på hverandre, siger sagte og betænkt*).

Vi skulde ikke få høre, hvad det var for vilkår?

Holger.

I er vist ikke færdige med strike'n endda. – Og da er det bare unyttig.

(*Arbejderne sés at tale sammen.*)

Brå.

Vi er enige om, at vi nok gjerne vilde høre det.

Holger.

Vilkåret? Der er flere. –

Aspelund (*med helt ændret røst*).

Jaså, der er flere! – – Er der noget ivejen for, at vi kan få høre dem da? Lige godt først som sidst.

Holger.

Der er *det* ivejen, at bare vi fabrikejere her i byen er enige om dem. Men vi ønsker, at *alle* skal blive enige. Alle landets fabrikejere. Vi har møde i kvæld. Vi

danner en fagforening, vi også.

Brå.

Vi hører det. – – –

Men når vilkårene nærmest angår os, så synes jeg, vi kunde få høre dem.

Aspelund.

Ja, det synes *jeg* også.

Henrik Sem og Hans Olsen.

Ja.

Holger.

Som I vil. –

Det første vilkår er, at ingen af fabrikkens arbejdere får være medlem af Bratts landsforening eller af noget slags forbund, som ikke vi billiger.

(Arbejderne sér på hverandre; men uden ord eller mine.)

Holger.

Det næste er, at I ikke får holde Sangs blad eller noget andet blad, som ikke vi billiger.

Hans Olsen.

Ska' vi ikke også gå i kjærke?

Brå *(afværgende til Hans Olsen).*

Hvad får vi, når vi går ind på det?

Holger.

Det, I havde før. Hvad? – Jeg vil ellers oplyse dere om, at disse vilkår ikke er de eneste.

Aspelund.

Je tror, om je var i Deres sted, atte je likesom vilde prøve den andre vejen. Å gjøre folka lite lykkeligere.

Holger.

Det står ikke i vor magt at gjøre dere lykkelig.

Aspelund.

Å – jo! Å – jo! – Gi os andel i fortienesta, og la os få tomter oppe på ...

Holger.

Folk, som attrår andres, blir aldrig lykkelig. Hvad?

Hans Olsen.

Men de, som *sitter* med andres, er da lykkelig nok.

Holger (*lægger sin hånd hårdt i bordet*).

Sidder jeg med andres? Hvad var dere, hvis jeg ikke var? Hvad? Hvem har skabt dette her, – dere eller jeg?

Hans Olsen.

Her var noen med om å skape. Og det fra første dagen. Nu er her tusener med!

Holger.

Med? Ja, mit blækhus er også med. Og drivkraften og maskinerne og telegrafene, skibene og arbejderne. Jeg nævner arbejderne sidst, fordi de ret som det er prøver at slå altsammen istykker. Så dumme er hverken blækhuset eller drivkraften eller maskinerne eller telegrafene.

Aspelund.

Dere spæller et høgt spæl. – Det må je' få lov at si'.

Holger.

Her skulde bare være spilt meget *højere*. Hvad? Så fik kanske geni og kapital endda en stund lov til at skabe livskår for arbejderne.

Hans Olsen.

Ja, neri Helvete, ja!

Brå (*til Hans Olsen*).

Ånej, der kommer ikke noe ut av å snakke på den måten.

Aspelund.

Jo, det gjør det! Der kommer *ondt* ut av det. – Å, herregud, kom ner til vors og se som det nå er dernere.

Holger.

Ja, hvorfor strike'r dere, da? Dere ødelægger jo for *mere*, end vi kunde hjulpet dere med.

Brå.

Men hvorfor gjorde Dere ikke noe', *før* vi strika?

Aspelund.

Eller gjør noet nå! Så er det forbi!

Holger.

Det vilde jeg ligne med, at jeg la mine penger i deres strike-kasse. Hvad?

Nej, *dennegangen* skal I få alle følgerne af som I bærer dere ad! For nu er det *jeg*, som kommanderer. — — — — —

Brå (*til de andre*).

Jeg tror, vi like godt kan gå vor vej nu med det samme. Her utretter vi ingenting.

Aspelund.

Ånej, han utretter vist like mye, han Blind-Anders, som sitter uttafor.

Holger.

Jeg mener også det, at vi intet nyt har at sige hverandre.

Kom igjen, når dere er færdig med hele strike-snakket. Hvad?

Brå.

Vi skal knuses dennene gangen? —

Det kunde jo hænde det ikke gik.

Aspelund.

Vi har likesom lite ære, vi å. Ja, som han Anders sa.

Hans Olsen.

Å, er det, du står å sier? Har vi ære? Nej, *døm* har al æra! Døm, som forfører kvinfolka vore — å så sender døm til Amerika!

Holger.

Skjønt dette ikke angår strike'n, og heller ikke mig – det vil jeg la dere vide! – så vil jeg svare på det. Det er andre gangen, I kommer med det. Og i bladet deres står det bestandig. –

Alle samfundslag har ære; men det er kvinderne, vi bedst kan måle det på, hvor megen ære vi har. Som *vi* har ære til, så *er* de.

Aspelund.

Ja, det kan nok træffe, det.

Holger.

Men når *deres* kvindfolk er slige, at en kan ta dem med bare hænder ligesom nakne fugleunger, – hvad ære har så dere?

Per Stua (*som hidtil ikke har sagt ét ord*).

Nej, så fa'n koke, om jeg det der tåler. (*Hiver sig over bordet. Holger rejser sig mod ham og bøjer ham ned over bordet, da Brå og Aspelund fra hver sin kant styrter frem.*)

Brå.

Lad det der være! (*De slipper.*)

Aspelund.

Vent med det der! Det kommer nok!

Holger.

Nu skal dere ud!

Halden (*styrter ind*).

Hvad er på færde?

Aspelund.

Å, her slåst døm om æra.

Hans Olsen (*ophidset*).

De storkarerne har så mange sønner over i Amerika, som døm ikke vil kjænnnes ved. Ingen av døm kommer hem å lærer dem, hvad ære er!

Holger (*som har rettet på sit tøj, kommer frem*).

Op med døren, Halden! Hvad?

Brå (*nær til Holger*).

Jeg har noe, jeg må få sagt. Endelig!

Holger.

Men de andre går straks!

Hans Olsen.

Å, nejgu længes vi nå ikke ætter å bli, heller!

(*Går.*)

Per Stua.

Vi kommer nok igjæn! Men det blir på en annen måte, det!

Brå.

Å – nej, gå nu! (*Per Stua går.*)

Aspelund (*stilt, idet han går*).

Ja, ja. Dere spæller et høgt spæl!

(*Ud.*)

Holger (*skarpt til Brå*).

Hvad er det?

Brå.

Dere skjønner det selv, at her er dem med, som ikke længer kan styres. Det var bedst å huske det.

Holger.

Så husk det da! Hvad!

Brå.

Her kan hænde noget, som *alle* vilde be gud bevare sig for!

Holger.

Nej, ikke jeg! For det var da det bedste, som kunde komme!

Brå.

At mange tusen ...!

Holger.

– Jo flere, jo bedre!

Brå.

Nu har jeg hørt det også!

Holger.

Hvad? I er jo nu komne lige ind på livet af os. Så fik vi dere på afstand igjen i mere end én menneskealder. Imellemtiden hænder vel noget.

Brå.

Ja, da har jeg ikke mer å si. (*Går.*)

Holger (*til Halden*).

Jeg tænker altid, når jeg ser den karen: i ham er der herreblod. – Ja, det samme gjælder Per Stua.

Alle dem, der tør. Alle dem, der tør gjøre oprør, er der herreblod i. Uforsigtig kryssing, Halden!

Halden.

Uforsigtig.

Holger.

Jeg kan godt lide dem. Især ham, som fløj på mig. Rask kar. Jeg gad vide, hvem som er far hans? Eller bestefar hans? Herreblod. Jeg synes, jeg drar kjendsel på næsen. Hvad? De andre er bare slaver. Fødte slaver. Ublandet.

Var det noget, De vilde mig, Halden?

Halden.

Frøken Sang har siddet en stund udenfor.

Holger.

Og det sagde De mig ikke straks? Hvad? (*Iler mod døren, åbner den, ser hende ikke, går ud og høres snart udefra.*) De må endelig ikke tro, at det er min skyld! Hvad? Havde jeg bare vidst ...

Rakel (*begyndelsen høres udefra*).

Halden vilde melde mig. Men jeg burde ikke hindre arbejderne i at få tale med Dem?

(De er nu inde.)

Holger.

Ja, de har trakteret mig med lidt af det sure øl, deres blad har brygget. (*Det gjør et ryk i Rakel. Han ænser det ikke, men fører hende til sæde og tager selv plads ved siden.*) Jeg har fåt høre, at *de* har skabt min formue, at jeg følgelig sidder her som en stortyv. Hvad? En ganske lystig historie! Her gjør jeg arbejdsmarked for flere tusen. Læg *dem* til, der lever af disse tusen, og vi får en by. Så en vakker dag, før jeg endnu er færdig, vender de sig om imod mig og siger, det er deres! Hvad? Og når jeg ikke straks er villig til alle indrømmelser, gjør de oprør. Jeg tilgiver dem, det bliver godt igjen; – men så falder en gal præst ned blandt dem og forkynder guds ret! Guds ret er, at alting skal vendes op og ned. Nu må vi ikke engang bygge og bo som vi lyster, ti så tar vi solen fra *dem*! Storbyen skal i vederlag bygge for dem oppe på sol-sletten, – sol-sletten, hele byens pragt og lyst. Hvorfor ikke indlogere dem i vore huse? Siden det er «guds ret», – hvorfor ikke i himlen? Hvad? (*Rejser sig.*)

Jeg siger Dem, frøken, at om de fik udleveret alt, vi ejer, rub og stub, – inden ét år var det forbi med fabrikerne, formuerne, handelen, og vi var fattiglemmer alle ihob! Hvad? – – –

Men undskyld, kjære frøken, her trakterer jeg Dem med det samme sure bryg, – bare tappet af *den anden* tønne. (*Sætter sig.*)

Bedste frøken, der er ingen, jeg har den agtelse for. Men det er så med mig, at lidenskapen er en del af min drivkraft. Og når der samles op så megen, som under mødet her –

Rakel (*smiler*).

Jeg må jo høre lidt af hvert i denne tid, jeg også.

Holger.

Jeg trodde, De alt var flyttet ind, frøken. Jeg kom herop alene for at overrække Dem skjødet. Det blev tinglæst igår. (*Tager et stort dokument på bordet.*) Parken og huset er nu Deres også efter loven. Det er mig en glæde og en ære at kunne overrække Dem skjødet. (*Begge rejser sig.*)

Rakel.

En storartet gave! Nu må vel mit hospital være sikret. Eller også jeg være svært udygtig.

Jeg takker Dem inderlig, Holger! (*Tager hans hånd.*)

Holger.

Dokumentet, skal De se, er et kunstværk. Det har naturligvis Halden besørget.

Rakel (*åbner*).

Ja, det er det virkelig også! Det skal have en smuk ramme og hænge lige mod indgangen. Tusen, tusen tak! (*De bukker for hverandre.*) – Men er det hele skjødet på mit navn?

Holger.

Naturligvis.

Rakel.

Gaven er jo til hospitalet.

Holger.

Gaven er til Dem. Og De bestemmer over den.

Rakel.

Ja, måtte jeg nu bare strække til. –

Holger.

De har vist, at De gjør.

Når flytter De så ind?

Rakel.

Jeg tænkte nu straks, – hvis De ikke har noget imod det?

Holger.

Jeg har en del bøger her, jeg vil tage ud. Ellers intet.

Rakel.

De kan ikke forestille Dem som alle mine syge er blevet glad! I dag har vi slået hul på muren mellem hospitalet og parken. Og alle, som har kunnet være oven

senge, har siddet og sét på.

Holger.

De har vel adskilligt at ordne, og så forlader – Halden og jeg Dem.

Rakel.

Å, der var noget jeg så gjerne vilde bede Dem om, Holger! Skjønt De plejer jo ikke at høre på, hvad jeg beder om.

Holger.

Der er ingen, ubetinget ingen, jeg heller hører på. (*Byder hende at sætte sig.*)
Hvad er det? (*Sætter sig selv.*)

Rakel.

Det store møde, som de delegerede skal holde i aften, – hold det ikke på borgen! Gjør ikke fest der oppe! Illuminer ikke borgen!

Holger.

Borgen er et af de vakreste bygværk i landet. Og den gamle fæstning, den ligger på, er en smuk plads. Hvad?

Rakel.

Det er den. Hr. Halden har stor ære af sit værk. Derom er der bare én mening. Men –

Holger.

Men, ja! Arbejderne har dekretet, at det bygværk og den plads er en hån mod dem.

Rakel.

Der er begået megen grusomhed i den fæstning.

Holger.

Som nu er dækket over med skjønhed. Er det en forbrydelse? Hvad?

Rakel.

Tiden, som borgen blev bygget i.

Holger.

Tiden? I knappe tider er det netop bedst at skaffe folk arbejde. Var *det* også en forbrydelse?

Rakel.

Det blev misforstået. Husk, hvad som hændte på åbningsfesten!

Holger.

En smule dynamit. Hvad? Afmagt. De gamle brede fæstningsgrave hindrer dem i at nå frem.

Rakel.

Men lad det ikke gjentage sig!

Holger.

Festen, illuminationen skal ikke alene gjentages; men jeg sætter tre musikkorps på den store ...

Rakel.

Å nej, å nej!

Holger (*rejser sig*).

Hvad? Vi skal blive ved at gå afvejen for onde anslag? Ikke så længe jeg kommanderer.

I tider som disse har netop borgen noget at fortælle godtfolk. Så De den illumineret?

Rakel.

Nej. Jeg gik ikke ud.

Holger.

Det gjorde De uret i. (*Går opover.*) Tillykke havde jeg en maler ude, som tog det alltsammen. En dygtig maler. Her er det!

(Han drager det store forhæng i fonden tilside. Et herligt billede, dækkende hele fonden, bliver synligt. En borg fra middelalderen med tårn og tinder, takkede mure og en bred fæstningsgrav. Elektriske lys på det øverste, stor illumination over resten. Nedenunder en by med havn, der ved moloen skilles fra havet. Også på moloen elektrisk lys. Det hele i en klar høstkvælds halvllys.)

Rakel (*som har rejst sig*).

Ja, det er herligt! I sandhed, det er herligt!

Holger.

Sådan tænker jeg mig, det skal se ud igen, når jorden atter giver plads for store skikkelser, der tør og kan kundgjøre sig.

Når vi kommer ud af myretue-tiden og tusendbenfantasiaen.

Tilbage til genierne og viljerne.

Rakel.

Betagende er det!

Holger.

Mig er det betydningsfuldeste ved hele kampen, at personligheden skal få utrymme. Her er et bygværk gjenrejst fra den tid, den havde det. Med tårne, som rager op og hersker. Murmasser i vælde, i form, som præker magt og pragt. Hvad?

Vil De, det skal hænge her, eller skal det tages bort?

Rakel.

Jeg vil, at det skal tages bort.

Holger (*stødt*).

De vil det –?

Rakel.

Ja.

Holger (*til Halden*).

Det hører De. Vil De være så snil at lade det flytte straks.

Halden (*nikker forstående*).

Holger.

Jeg mener det bogstavelig. Straks. Hvad?

Halden (*aldeles som før. Går*).

Holger.

Der er noget ved ham der – (*Stanser.*)

Rakel.

De har imod Halden.

Holger.

Har De mærket det?

Rakel.

Fra første gang jeg så ham og Dem sammen.

Holger.

Å, – da! Ja, *det* var ikke så underligt. Deres hospital rejste sig her lige udenfor parken. Jeg hørte, at en ung dame brugte sin formue således, og jeg blev nysgjerrig. Hvad? Og gik en dag lige ind i bygningen. Hvem stod der med Dem? Halden! Han var Deres bygmester! Og det havde han ikke sagt et ord om til mig?

Rakel.

Han siger ikke mange.

Holger.

Hvad har forseglet ham?

Rakel.

Jeg ved det ikke. Han har kæmpet sig selv frem.

Holger.

Det har vi alle.

Rakel.

Men i Amerika er det vel strengere.

Holger.

Hvordan blev han Deres bygmester?

Rakel.

Han ønskede at være det. Og vilde gøre det gratis.

Holger.

Han har gjort det gratis?

Rakel.

Altsammen.

Holger (*gjør et slag bortover gulvet*).

Kom han selv og bød sig frem?

Rakel.

Nej, det var en, som sa mig det fra ham.

Holger (*stanser*).

Kan De sige mig, hvem det var? Hvad? Eller kan De ikke?

Rakel.

Jo. Det var min bror.

Holger.

Halden omgås Deres bror?!

Rakel.

Ja. – Nej, det ved jeg ikke! Min bror bragte mig det bud fra ham; det er alt, jeg ved.

Holger.

Jeg pønser ofte på, hvem den mand omgås. Det er ikke mig. (*Tar sin hat.*)

Rakel.

Ja, *jeg* ved det ikke.

Holger.

– – Må De nu finde Dem vel her, De og Deres konvalescenter.

Rakel.

Tusen tak! Kom endelig op, når vi alle har flyttet ind her, – så alle kan få takke Dem!

Holger.

Det skal jeg. – –

Rakel (*nærmere til*).

Jeg har dog vel ikke skadet Halden ved at sige, at han omgikkes min broder?
For det ved jeg slet ikke.

Holger.

De har megen omsorg for Halden –?

Rakel.

Jeg vil nødig gjøre noget menneske ondt ...

Holger.

De kan være rolig.

Rakel.

Og det andet, jeg bad Dem om –? For alle de menneskers skyld, Holger, som kan fristes til ondt –?

Holger.

Jeg har sagt Dem det: Jeg hører ingen hellere end Dem. Men De ved, vi er af forskellig religion, De og jeg. Hvad?

Rakel.

Folk er så skræmte. De siger, der fra gammelt går mineganger under borgen.

Holger.

Det gjør der vist under store deler af byen.

Rakel.

Sæt, om de prøvde –?

Holger (*frem til hende*).

Det var det bedste, som nu kunde hænde!

Rakel (*fra ham*).

De er skrækkelig!

Holger.

Herrernes religion, frøken.

Rakel.

Og dette vil De også lære Deres søsterbørn?

Holger.

Det vil jeg. Jeg vil lære dem, hvad som kan frelse os allesammen.

Rakel (*indtrængende*).

Da gjør De en fortræd så stor, så stor –! De har ingen ret til det, heller!

Holger.

Ingen ret, hvad? Jeg som gir disse unge mennesker alt mit?

Rakel.

Om De gav dem ti gange så meget, Holger, derved får De ikke ret til at ta fra dem deres sjæl?

Holger.

Nu har jeg aldrig hørt, – hvad?

Rakel.

Er det mindre? Alt hvad disse mærkelige to unge ved og vil? Ta fra dem det?

Holger.

For at gi dem, hvad som er bedre!

Rakel.

Men som de begge afskyr, Holger. Ingen har ret til at bygge fremtiden ved tvang. Ikke ved tvang.

Holger.

Derom skal der stå slag.

Rakel.

Om at tage børnene fra forældrene?

Holger.

Her er forældrene døde.

Rakel.

Ingen levende forældre ejer sine børn med slig ret som disse døde. Det ved De, Holger.

Holger.

Skulde jeg derfor også respektere forældrenes fantasteri? Også fantastierne? «*Credo*» og «*Spera*»! De forældre, som kan kalde sine børn

«Credo» og «Spera», hvad?

Rakel.

«Jeg tror»; – «du skal håbe!» Er *det* så fantastisk? Før børnene blev født, har altså disse forældre bestemt over dem. Det skulde vi have respekt for, Holger.

Holger.

Respekt for fantasi? Hvad for slags tro og håb er dette? (*Lystig.*) Det er ikke i denne verden, frøken, at de sidste skal blive de første og de første de sidste.

Rakel.

Det ved De ingenting om, Holger! Fremtiden er millionernes sag. Millionernes.

Holger.

Hm –! Det skal der stå slag om.

Rakel.

Der er en strømning i det, vi ikke stanser.

Holger (*lystig*).

Disse to tager jeg i så fald bort fra strømmingen!

Rakel.

Det tør De, Holger?

Holger.

Ja tør –?

Jeg ber Dem ikke at forstyrre det!

Rakel.

De har nægtet mig at få have dem; det må jeg finde mig i. Men nægte mig at virke på dem, det kan De ikke.

Holger.

Det kan jeg ikke? Hvad? Børnene skal ikke lystre? Hvad? *Så må de bort?*

Rakel (*forfærdet*).

De må bort? Børnene må bort? (*Bevæget.*) Holger! De opnår intet andet ved

det end at gjøre os alle tre frygtelig ulykkelige! Desuden – – efter det tab, de unge mennesker har haft – også dette! De gjør det ikke!

Holger.

Jeg gjør det ikke? Straks gjør jeg det. Så ondt det er at sige nej til Dem, – De nøder mig til det.

Rakel.

Hvergang jeg inderlig ber Dem om noget, får jeg nej. Og hvergang siger De, at det gjør Dem ondt.

Holger.

Jeg agtede Dem ikke så højt som jeg gjør, hvis De var anderledes end De er. Jeg håber, De gjør mig samme ære.

Frøken –! (*Går. Hun sætter sig og græder.*)

Tredje møde.

(Det banker på det store vindu. Rakel går derhen. Opklares.)

Rakel.

Skal jeg åbne? – – (*Hun åbner. Skriger så:*) Nej, nej, nej! Gjør ikke det! (*Farer bagover.*)

Credo (*18 år. Kommer hoppende ind med et langt hop.*)

Godmorgen, Rakel!

Spera (*15-16 år. Efter på samme måde.*)

God morgen, god morgen!

(Alle tre omfavner hverandre i henrykkelse.)

Credo.

Hvad bedrøvede han dig med?

Rakel.

I så det?

Begge.

Vi så det?

Rakel.

Naturligvis med dere! – Med dere!

Credo.

Han forbyder os at komme til dig!

Spera.

Det nytter ham ikke!

Rakel.

Værre end det. Han vil sende dere bort! Fra mig!

Begge.

Han vil sende os bort?

Rakel (*bevæget*).

For ikke at ha omgang med mig.

(*De omslutter hende.*)

Credo.

Det skal ikke lykkes!

Spera.

I det lyder vi ham aldrig!

Credo.

Å, at vi endnu ikke har lært at flyve!

Spera.

Om han forbyder os at bruge posten, sender vi duer. Og holder dagbog for dig.

Rakel.

Ja, ja!

Credo.

Og du, som har råd til det, du kommer ofte til os? Ikke sandt?

Rakel.

Om jeg kommer –? Ja, *hvor* I så er!

(De omslutter hinanden.)

Credo.

Jeg vil opfinde noget, som giver vore røster tydeligere end mikrofonen endnu gør. Den giver ikke røsten, men en farve-skygge af den. Jeg har studeret det; jeg tror, jeg ved, hvori det stikker.

Og da skal du høre os tale i dit rum, Rakel! Du skal føle os tilstede, Rakel, Rakel!

Rakel.

Og I skal få telegrambud og brev fra mig hver dag! Det skal I.

Credo.

Til han forstår, det er unyttig at skille os!

Spera.

Og måske lader os komme sammen igjen? Hvad?

Rakel.

Der er noget nyt og dejligt kommet ind i mit liv med dere.

Jeg kan ikke mere undvære dere.

Begge.

Og vi ikke dig.

Credo.

Du er den eneste vi kan gå til med alt vort.

Spera.

Ved du, hvorfor vi nu er her?

Rakel.

Nej.

Spera.

Credos legetøj –

Rakel.

Flyr det?

Spera.

Ja, nu flyr det rundt hele værelset, højt under taget.

Credo.

Nu er det fundet!

Spera.

Jeg forsikrer dig: rundt, rundt, rundt uden at støde.

Credo.

Styringen er funden, ser du, funden!

Rakel.

Men er ikke dette noget aldeles nyt?

Credo.

Der er noget i det, som skal vokse. Vent bare!

Rakel.

Altså nu gør du ringen, det bevæger sig i, så stor og så liden, du vil?

Credo.

Nøjagtig.

Spera.

Han bare behøver at stille det.

Rakel.

Kan jeg ikke få se det?

Spera.

Det er jo derfor vi er her! Du, bare du skal se det!

Credo.

Vi er her for at ta dig med!

Rakel.

Men det går vel ikke mere an –?

(De hører portklokken ringe.)

Rakel.

Ingen må se dere her!

Spera (*idet hun hopper ud af vinduet*).

Farvel så længe!

Credo (*med langt tilsprang*).

Hurra for jordens herligste kvinde!

(Det banker.)

Rakel.

Kom ind!

Fjerde møde.

Elias (*kommer ind*).

Rakel (*mod ham*).

Elias! Endelig!

Elias (*mod hende*).

Rakel! Å, Rakel!

(De holder hverandre stille omsluttet.)

Rakel (*klapper hans hår*).

Som du er blevet bleg, Elias! Og medtaget? Hvad er det?

Elias (*smiler*).

En stor tid og små kræfter.

Rakel.

Hvor længe siden vi sås!

Elias.

Af samme grund. Jeg har ikke årket mer.

Rakel.

Jeg ser, hvor du er overarbejdet.

Elias.

Især siden nætterne toges fra mig.

Rakel.

Også nætterne?

Elias.

Så spiser vi os ikke mæt.

Rakel.

Men kjære –? Hvad skal *det* tjene til?

Elias.

Vi skal øve os i offer, siger Bratt. Og han har ret. Men det har en hel uventet virkning.

Rakel.

Hvorfor sover du ikke om nætterne?

Elias.

Altså her skal du bo, Rakel! – Dette har han git *dig*? Mens han nægter os alt.

Rakel.

Til hospitalet har han givet det. Her skal konvalescenterne have tilhold.

Elias (*mens han går rundt*).

Og det har han gjort *nu*. Som om intet andet havde krav på ham!

Her skal du bo, Rakel! I dette rum – her?

Rakel.

Ja, og sove ved siden af. Du gik forbi der.

Elias.

Du har valgt fred, du, Rakel.

Rakel.

Ikke netop fred, Elias. Jeg har ansvar, og meget at gøre.

Elias.

Jeg ved det, Rakel, jeg ved det. Jeg mente bare ...

Jeg forstår ikke at nogen kan bo slig som han bode i dette store hus. At nogen *tør* gøre det, så længe de andre ...

Du har hørt om Maren Haug og hendes to barn ...

Rakel.

Ja, ja! Jeg følger alt. – Å, Elias, som jeg har været hos dig i denne tid!

Elias.

Kanske det er derfor jeg har været så hjemsyg som aldrig før. Ikke engang mens far og mor levde, og vi to var i byen.

Rakel.

Det er fordi du ikke har det godt. – Sig mig, Elias: – tror *du* på strike'n?

Elias (*ser først på hende*).

Tror du –?

Rakel (*ryster på hovedet*).

Elias (*gjør det samme*).

Det bliver det forfærdeligste nederlag, nogen har hørt tale om. Maren Haug var fremsynt. Å flere end hende vil ikke overleve det!

Rakel.

Hvad du lider, Elias! Jeg kan se det på dig.

Elias.

De oppe i storbyen, Rakel, har en anden samvittighed end vi. Der skal andre ting til for at vække den.

Rakel.

Ser også Bratt det?

Elias (*ryster på hovedet*).

Rakel.

Fra hvad tid så *du* det?

Elias.

Fra jeg ikke kom til nogen af dere, ikke til dig og ikke til ham.

Rakel (*bekymret*).

Ikke til Bratt heller –?

Elias.

Jeg har først talt med ham idag.

Rakel.

Om det?

Elias.

Nej. –

Men ikke dette nu! Lad mig få en liden stund på alt det gamle, Rakel?

Rakel.

Å, det forstår jeg så godt.

Elias.

Sæt dig! Jeg vil sidde hos dig. Lad os tale om gammelt og kjært. Jeg er
hjemsyng, har jeg sagt.

Rakel.

Elias, skal vi rejse didop? Tage en tur hjemover? Se igjen vor barndom, du?
Fjorden, de bratte nakne fjeldvæggene, de blege nætterne, præstegården med den
lange stranden? Og kirken? Der må være grod græs over skreden nu. Og over
mere. For en rejse det måtte blive! Vemodig, men trofast og stor vilde naturen
møde os. Og minder! Rene, høje som far og mor. Elias, vi gjør en tur hjem, – nu
du er ledig –? Og så overanstrengt? Elias?

Elias.

– Ledig er jeg ikke, Rakel.

Rakel.

Jeg kalder det ledig, at du intet kan udrette.

Elias.

Det er ikke ganske sikkert.

Rakel.

Hjælpe dem med penger, ja; – men det kan du ligegodt gjennem Bratt. Å,
Elias, – lad os rejse!

Elias.

Du siger noget, Rakel.

Rakel.

Det vil helbrede dig!

Elias.

Jeg skal svare dig imorgen.

Rakel.

Om vi fik se igjen alle legepladserne vore, du?

Elias.

Det er netop dem, jeg mest har tænkt på, når jeg var hjemmesyng.

Rakel.

Kan du huske, folk sagde, de aldrig så én af os, men bestandig begge, og at vi altid kom hånd i hånd?

Elias.

Og at vi pratet, så munden ikke stod! De hørte os lang vej.

Rakel.

Kan du huske så mange indfald, du havde? Ja, alt, som du fandt på, Elias!

Elias.

Men du var den, som styret. – Jo, du var. Du har igrunnen styret bestandig, lige til nu, vi skilles.

Rakel.

Kan du huske e-fuglene? Så tamme de blev?

Elias.

Hvert eneste rede husker jeg!

Rakel.

Å, som vi stelte med dem!

Elias.

Og værget dem. Og bar mad til dem. Og første gangen moren og ungerne la

på svøm, du! Og vi op i båden!

Rakel.

Og far med! Han var lige stort barn, far, som vi.

Elias.

Det var *han*, som satte os igang. Ord fra ham, som det gik på, det vi tog os for, og det, vi tænkte. Himmel og jord var ikke skilte; miraklerne vævet dem sammen i en regnbue. Vore øjne så paradís ...

Rakel.

Far og mor blandt englene. Eller rettere englene nede hos dem. Det trode vi!

Elias.

Vorherre talte jo med os? Når det *var* noget, så kom det fra ham. Godvejr, torden, lynild, blomsterne, og alt, vi fik. Fra ham. Og når vi bad, var vi ansigt til ansigt med ham. Vi så ham også i havet, i fjældene, i himlen. Det var altsammen ham.

Rakel.

Husker du, når klokkerne gik, – vi trodde, englene fo'r udover med tonerne? Bad folk komme.

Elias.

Å, Rakel, de, som har levet det der, de blir siden landflygtige.

Rakel.

Blir siden landflygtige; – du har ret.

Elias.

Intet slår mere til.

Vi kom ikke før ud, så var det forbi. Koldt og tomt. Og så tvil.

Nu skal jeg sige dig nøjagtig, hvad som overlever det: Trangen til det grænseløse.

Rakel.

Det kan så være – for dig. Jeg flyr for det! Og kan du huske, da far og mor var død, og alt knust, da flydde du også.

Elias.

Ja, da trykket vi os op til hverandre. Vi turde ikke tro, ikke engang hvad vi så for vore øjne.

Rakel.

Vi var rædde folk.

Elias.

Ja, kan du huske –?

Rakel.

Mest rædde for, at de ved at se os skulde komme til at tale ondt om far og mor.

Elias.

Som de ikke forstod. Men da den store arven kom, tante Hanna var død, kan du huske, som det grænseløse straks var over os?

Rakel.

Ja, ja, du har ret. Da var der straks ligesom ikke grænser.

Elias.

Dengang vi søgte Bratt op. Og hos ham vokset det! Og har vokset siden.

Rakel.

For dig. Men ikke for mig. For mig er der en hellig gys ved det, og ingen lykke.

Elias.

Det nytter ikke at fly, Rakel. Det er om os og i os.

Rakel.

Jorden finder sin vej midt i det grænseløse. Hvorfor ikke også vi?

Elias.

Ved du, Rakel, at jeg stundom kjender det, som bar jeg vinger? Ingen grænser, – udover!

Rakel.

Men døden sætter grænser, Elias.

Elias (*rejses sig*).

Nei, udover den også, *især* udover den!

Rakel (*rejses sig*).

Hvad mener du?

Elias (*stødt*).

At det, vi vil skal leve, må gå igennem døden.

Rakel.

Gjennem døden –?

Elias.

Vil du rejse liv, så dø for det! Kristendommen fik sit af korset. Fædrelandet af de faldne. Ingen fornyelse uden gennem døden.

Rakel.

Og dette skal anvendes her –?

Du vil, arbejderne skal dø for sin sag?

Elias.

Kunde de *det*, så var deres sag frelst! Så vandt de straks!

Rakel.

Revolution altså –?

Elias.

Arbejderne og revolution?! Du gode gud!

Hvad dag har vi idag? Mandag. Ja, da er det ikke søndag imorgen. Vi har en hel uge til søndag. Og i den uge må der arbejdes.

Rakel (*til ham*).

Der er bare én måde at arbejde på, Elias: Eksemplet. Det gode eksempel.

Elias (*fra hende*).

Dersom du selv havde anelse om, som du taler sandt! (*Til hende.*) Lære dem at springe udover grænserne, skjønner du! Give eksemplet.

Rakel.

Udover livets grænser –?

Elias.

Først én udover. Så en til. Var det ikke så, det begyndte? Så ti, så hundre, så tusen! Der må tusen til, før millionerne stiller sig op for at kaste sig udover, de også. Da er de uimodståelige. Da er her søndag. Da er her halleluja, triumf, takker alle gud!

Først Johannes, så Jesus og de tolv, så de sytti, så de mange hundre, de mange tusen, da hvemsomhelst, hvemsomhelst. Fornyelsens liv kjøbes ikke billigere.

Rakel.

Menneskene er stærke; de holder sejgt igjen; holder på hvad de har vundet. Men det er også vilkåret for, at livet skal gå i sin bane, som jorden i sin.

Elias.

Men stærkest er dog de, som vil det ny! Den evige ild, sprængningsmagten! Den er i foregangsmændene. På dem kommer det an. Jo modigere fremgangsmændene, jo større følget.

Rakel.

Til døden –?

Elias.

Der er ingen anden vej! Hvorfor? Fordi ingen anden bliver troet, end han, som vover sig ud på den. Udover, udover, – så tror de!

Se dig om: er der nogen, som bliver troet nu? De nærmeste tror på Bratt, ja. Men de fjærneste? Netop de, som skulde omvendes? De snur sig ikke engang! De gider ikke høre, hvad det er, han siger. Han kan få istand hvad vi kalder en bevægelse; ... de snur sig ikke endda! De lader politiet gjøre det for sig!

Rakel.

Du har ret; det er så.

Elias.

Men når der tales fra den anden side af livet! *Da snur de sig!* Derinde forsterkes alle ord; for derinde er slig gjenlyd. De store, som vil høres, må først

didind. Der er livets talerstol rejst; derfra forkyndes livslovene, så det fornemmes verden over. Fornemmes af den mest tunghøre.

Rakel.

Men dette er jo dog en forfærdelig lære.

Elias.

Forfærdelig?!

Rakel.

Jeg mener, den kan lede til det forfærdelige.

Elias.

Der kan intet forfærdeligere komme end det, som er, Rakel.

Det er martyriets religion, som her forkyndes.

Rakel.

Det er det. I sig selv er den stor.

Elias.

Mere end det: gribes du af den, da er der ingen anden til. Ingen anden til.

Rakel.

Fra du fik dette syn på det, har du tabt troen på strike'n?

Elias.

For strike'n har jeg gjort alt, som står i min magt, – tvil ikke på det.

Rakel.

Jeg tviler ikke på dig, Elias! (*Lægger armene om hans hals.*) Men jeg er ræd om dig. Det sted dernede er ikke det rette for dig!

Elias.

Der er intet andet sted, jeg vilde være på.

Rakel (*fremdeles med armene om hans hals*).

Men rejs nu hjemover med mig! Straks! Hører du: straks! Bare at komme ud i havluften, Elias! *Der* tænkes og føles anderledes end dernede, vær sikker på det! Og på rejsen hjem, – så mange stemninger en da løber gennem! Du husker det

fra før.

Elias (*som hele tiden ser på hende*).

Med al forandring er du uforandret, du Rakel. Du kunde vist begynde med e-fuglene idag igjen?

Rakel.

Ja, – hvis jeg fik *dig* med!

Elias.

Lad mig få rigtig se –

Rakel.

Elias!

Elias (*han drager hende til sig*).

Der er edderdun ved dig! Når vi tog i den dunen, undred det os ofte, at ungerne vilde forlade den. Kan du huske?

Rakel.

Ja. – Men de rejste langt nok.

Elias.

De rejste langt nok. – (*Sagte.*) Farvel, Rakel!

Rakel.

Går du alt nu?

Elias.

Jeg *må* gå. Men jeg kan ligesom ikke slippe. –

Rakel.

Så hold fast!

Elias.

Der er noget i livet, som vi to ikke fik.

Rakel.

Det skal vi tie med. Det er større, hvad vi har fåt.

Elias.

Og midt i det største – er der stunder, vi bare længes efter det, vi ikke fik.

Rakel.

Veke stunder.

Elias.

Veke stunder! (Kysser hende.) Jeg kysser i dig alt det dejlige, jeg ikke fik. – Og så kysser jeg *dig*, – bare dig. *(Kysser hende langt.)* Farvel, Rakel!

Rakel.

Altså imorgen?

Elias.

Imorgen hører du fra mig.

Rakel.

Ja, du kommer selv?

Elias.

Hvis jeg kan. – Å, edderdunet! *(Omfavner hende, kysser hende, går. Stanser ved døren.)*

Rakel.

Hvad er det, Elias?

Elias *(slår ud med hånden, går).*

Rakel *(står endnu og ser mod døren, da det banker på vinduet. Hun vågner og vender sig. Går så mod vinduet og åbner det).*

Femte møde.

Spera *(hoppende ind).*

Hvem var *han*, Rakel?

Credo *(efter).*

Din bror, ikke sandt?

Rakel.

Jo.

Spera.

Har han ikke en stor sorg, du?

Rakel.

Kunde du se det?

Credo.

Å –! Hvad er det, han vil?

Spera.

Noget stort –!

Credo.

Og hvor skal han hen?

Spera.

Langt, langt bort, ikke sandt?

Rakel.

Vi skal rejse sammen.

Begge.

Hvorhen? Når?

Rakel.

Til vort hjem i Nordlandene.

Kanske i morgen. – – –

Credo.

Men hvorfor tog han så farvel med dig?

Spera.

Som han aldrig mer skulde se dig?

Rakel.

Gjorde Elias –? Å, I misforstår! Han *er* sådan, når han er ulykkelig. Altid. Da vil han aldrig slippe.

(Det ringer. Begge i et nu ud af vinduet igjen, som Rakel lukker. Det banker på.)

Sjette møde.

Rakel.

Kom ind.

Bratt (*kommer ind, oprevet, forpustet*).

Han er ikke *her*?

Rakel.

– – Min bror, mener De? (*Rask.*) Står noget på?

Bratt.

Har han været her?

Rakel.

Ja, – traf De ham ikke?

Bratt.

Han *har* været her. Det stemmer. – –

Hvad sagde han? Hvad vil han?

Rakel.

Hvad han vil gøre, mener De?

Bratt.

Jeg kan se, at det ved De ikke; det talte I ikke om.

Rakel.

Nej, – han kommer her igjen imorgen.

Bratt (*rask*).

Imorgen?

Rakel.

Eller han sender bud.

Bratt.

Hvad mener han med det! (*Til hende.*) Nævnte han *mig*, Rakel?

Rakel.

Nej. – Jo, kanskje? Han nævnte Dem i forbigående.

Bratt.

Bare i forbigående. (*Afgjørende.*) Så er der noget, han dølger!

Rakel.

Han sagde, I havde ikke talt sammen på længe før idag.

Bratt.

Sagde han, at jeg havde set ham og ikke kjendt ham? Sagde han det?
Forklædt altså.

Rakel (*smiler*).

Elias? Det tror jeg ikke.

Bratt.

Han var aldrig hjemme om natten!

Rakel.

Det talte han også om. At han ikke sov, mener jeg. –

Men gud, hvad er det, Bratt?

Bratt.

Jeg kan ikke på én gang sige det. De vilde ikke engang forstå det. For jeg har intet bestemt at bygge på. Intet udsagn, ingen positiv handling.

Rakel.

Men når De ikke *det* har –

Bratt.

Jo, jo, det er lige sikkert for det! – Å, at jeg endnu én gang skulde blive så ...

Ja, bare vent, jeg skal forklare det; det er jo derfor jeg er her.

Som han og jeg har holdt af hverandre, Rakel! Og hvad han har været for mig

...

Rakel.

Men er *det* forbi?

Bratt.

Der er en, som har taget ham fra mig!

Rakel.

Hvad siger De –?

Bratt.

Jeg forstod det jo ikke. Hvordan kunde jeg også forstå det? Elias?! Før idag, vi atter mødtes ... Jeg så det med én gang!

Og jo mere han sagde, jo klarere!

Rakel.

Endda ved jo ikke jeg, hvad det er!

Bratt.

Der er en, som har taget ham fra mig.

Dette er så sikkert, som at sommeren bliver til høst og høst til død.

Gjennem store forespejlinger. Gjennem at sætte hans ubændige dådstrang i svingninger, større og større. Hvorledes kunde han da længer trives blandt os? Han længtes efter at gjøre noget umådeligt – på én gang, i ét slag!

Rakel (*ræd*).

Hvad skulde *det* være?

Bratt.

Elias er så let at bortføre; han er så troende.

Rakel.

Jaja. Men hvem har –

Bratt.

En, som har gjort streike'n til noget småt for ham, til bare fejltagelse, eller til noget endnu værre. Så Elias forfærdedes og fik det frygteligste samvittighedsnag. Elendigheden, som han så på, var ikke længer til at holde ud. Således må det være gået til.

Han vilde så gjøre det godt igjen – godt igjen ved noget, som vendte hele verdens øjne på vor nød. Noget nyt, uhørt! Sådan må det være gåt til.

Rakel (*mer og mer ræd*).

Men hvad – hvad?

Bratt.

Vent nu? De vilde misforstå ham, hvis jeg ikke først får forklaret mig? Thi skylden er ikke hans.

Han sagde ikke ét ord til mig! Skjønt vi havde samme ansvar, samme skyld – ikke ét ords bebrejdelse; han vilde gøre godt igjen ganske alene. Ved uhørte offere. Han har nu givet os hele sin formue!

Rakel.

Har Elias? Hele sin formue!

Bratt.

Noget, han sagde, satte mig på spor. Nu har jeg overbevist mig. *Det er så.* Han har givet os hver krone, han ejer. Igår havde han endnu to tusen igjen; dem har han givet os idag – på én gang.

Rakel (*i stor beundring*).

Han skal ikke savne!

Bratt.

Det er ikke *det!* Men derved har han jo ledet os på vildspor. Han har sendt os disse daglige summer fra øst, fra vest, fra nord og syd, så vi måtte tro på en stor tilslutning. Men imorgen er den forbi. Fra imorgen bare til det allernødtørftige – og om en stund heller ikke til det. Men den største elendighed!

Rakel.

Stakkars Bratt!

Bratt.

Ja, det kan De nok sige, for det er mig, som har skylden! De må ikke lægge den på ham. Ingen må lægge den på ham. Det er derfor jeg må få forklare mig!

Rakel.

Jeg skal høre.

Bratt.

Nylig stod jeg på den højeste tinde af selvtro, den at føle: Gud er med! Jeg kjendte mine kræfter i de andres tillid; der er intet skjønnere. Så kom Elias, – og

før jeg vidste det, tog han jorden bort under mine fødder!

Rakel.

Kjære ven!

Bratt.

Men hvordan kan også et menneske, der har oplevet, hvad *jeg* har oplevet, hvordan kan han tro *én gang til*? Og just i kraft af sin vildfarelse første gang tro endnu stærkere: her er det! Dette er ingen vildfarelse!

(Gjemmer sit åsyn.)

Rakel.

Min ven, min gode ven!

Bratt *(ser skarpt på hende).*

Undertiden stod jeg foran et ansigt, som spurte: Kan *du* finde ret vej? Kan *du* føre andre på ret vej?

Rakel *(drager sig tilbage).*

Bratt *(efter hende).*

Sig mig det nu: den tvil har De haft?

Rakel.

Ja.

Bratt.

Og derfor gik De fra mig?

Rakel.

Ja.

Bratt *(tæt hen til hende, hun viger).*

Jeg hjælper ikke folk; jeg forleder dem. Jeg fører ikke, jeg forfører. Jeg gør altid det modsatte af, hvad jeg selv vil. Jeg kan ikke andet end skyde over målet. Skabe røre – og så fortvilelse. Ikke sandt? Det måtte ende så, at jeg ligger der med tusen over mig, som forbander mig.

Rakel *(går til ham).*

Om noget skulde hænde, – De er mig så kjær, De har været det fra første

stund –

Bratt.

Og De gik fra mig?

Rakel.

De er et stort, ærligt menneske. Men De tar magten fra mig.

Bratt.

Der siger De det selv!

Rakel.

Ja. De får mig med længere end jeg selv kan se.

Bratt.

Der er det!

Rakel.

Det er i Deres natur. De kan ikke for det.

Bratt.

Selv den allerstærkeste natur, – om den var alet op med sunde tanker fra barn af; om den ikke havde lagt på vidotten ude i en anden verden, men lært at se og forklare sig det virkelige liv, – tror De, den da havde ført vild?

Rakel.

Nej.

Bratt.

Her kommer vi tumlende ud af en tusenårs tåge og skal til at frelse verden! Den er bleven nokså broget, mens vi lå i udlændigheden. Men dertil har *vi* ikke hjærne færdig. – –

Da jeg sprang op bakkerne her, så sprang denne tanke opover foran mig.

En overspændt fantasi eller overspændt vilje. Derfor er her altid noget over evne i os. Vi har set mennesker fare til himmels i guldvogne, og engle i skyerne og djævle i evig ild, og hungrer efter mirakler, – vi har ikke hjærne til at klare det naturlige liv. Nej, nej! Det er synd på os, Rakel! Vi tager gale øjemål, vi kaster os ud i det på træf. Samvittigheden er intet sikkert styre for os; den har ikke havt

hjem på jorden og i nutiden. Vi farer ind i utopier og ud i det grænseløse ...

Rakel.

Det grænseløse –?

Bratt.

Nu skjønner De –?

Rakel.

Elias –?

Bratt.

Javist!

Jeg har narret ham for langt. Og har ikke skjønnet, at en natur som hans *aldrig* skulde have været med her!

Rakel.

Aldrig!

Bratt.

Nu styrter han sig selv og os ud i det grænseløse. Her sker meget snart noget forfærdeligt. Da han gav alt sit, var det for at siden at give sig selv.

Rakel.

Sig selv? Elias –?

Bratt.

Offre sig selv for at få knust hundre af de andre! Det må være længe forberedt; men nu skal det ske. Forstår De –?

Rakel.

Nej.

Bratt.

Forstår De ikke –?

Rakel (*giver et stort skrig og falder*).

Bratt.

Ja, fald, fald! Kunde jeg lægge mig ned ved siden af dig og aldrig mer vågne!

(Tæppet falder; vi ser ham knæle ned over hende.)

TREDJE HANDLING

En mægtig hal. Til venstre et slags høvdingesæde i midten af faste bænke; de går langs alle tre sider med høje og rigt udskårne stolerygge. For lejligheden en mængde løse stole udover gulvet.

I baggrunden svære buevinduer; bænker også under dem. På begge sider, men helt oppe ved fonden, indgangsdøre. De er i stil med vinduerne. Taget i udskåret arbejde, skjønt og rigt. Væggene festlig behængte med tæpper, skjolde, flag, friskt løv.

Første møde.

(Holger i høvdingesædet med et lidet bord foran sig. På bænkerne og udover i stolene sidder deputerede repræsenterende alle landets fabrikejere. I de to døre blir af og til andre synlige, som holder sig på begge sider af festsalen. De strømmer ind, hver gang forhandlingen flammer op; men forsvinder igjen. Opvartere, kostumerede fra den senere middelalder, bærer forfriskende drikke om i høje kander og hælder i pokaler og krus.)

Anker *(står og taler på en liden forhøjning med bord foran, lige under præsidentens. På øvre side af ham nok et bord og derved sidder to sekretærer).*

– – Engang ved en stor lejlighed er der sagt: «du kan ikke uddrive Belzebub ved Belzebub.» Dette har jeg i denne sag gjort til min religion. Vi må ikke svare med ondt på ondt. Vi får ikke det gode frem i folk ved det. Og får vi ikke det gode frem, så har vi intet at bygge på. Så har vi ingen fremtid. *(Går ned under taushed.)*

Holger.

Hr. Mo har ordet.

Mo *(stiger op; nogle af dem, som holder til i gangerne, strømmer nu ind).*

Jeg har den ære for 14 – fjorten – fabrikejere i min by at slutte mig til hr. Holgers forslag. Vi gør det af vort fulde hjerte. *(Hør.)* Danner arbejderne fagforening mod os, da danner vi fagforening mod dem. *(Hør.)* Vi er med på det hele forslag, på hver bestemmelse i det.

Jeg er i høj grad forbauset over hr. Ankers tale. *(Ja! ja!)* Enhver fabrikejer burde dog forstå fordelene af, at alle fabrikker tilsammen har et fælles styre at ty

til i farens stund! Alle burde forstå fordelene af, at hver strid med arbejderne ankes ind for et sådant styre, – højesteret og regering på engang. Hvad vi taber i frihed, vinder vi jo ind i sikkerhed. Af vort fulde hjerte er vi med! Lad arbejderne vide, at gjør de ugreje, blander den magt sig i det, som intet hensyn behøver at tage. Det vil gjøre dem myge, – og os vil det give den allerstørste anseelse.

Straks vi har fåt fabrikerne i et andet land til at danne en lignende forening, slutter vi os til. Tilsidst bliver det én fagforening for alle civiliserede lande. Holgers forslag er grandios! Og jeg (*henvendt til Anker*) frygter slet ikke for konsekvenserne! Hr. Ankers udtryk: «dette er den mindre del af verden mod den større,» er kolossalt misvisende. Kolossalt! For der er da andre til i verden end fabrikkere og fabrikarbejdere! Og hvem disse *andre* har fordel af at slutte sig til, er da sandelig ikke tvilsomt. (*Hør, hør.*) Vi og de andre, det er tilsammen staten. Staten er vor, det har den været, det skal den blive. Af mit fulde hjerte slutter jeg mig til. (*Hør, hør, hør!*)

(*Han går ned under bifald og samtale.*)

Holger.

Hr. Johan Sverd har ordet.

En.

Afstemning!

Mange.

Ja, ja, afstemning!

Flere.

Afstemning!

Johan Sverd (*stiger op med en mappe, som han lægger foran sig*).

I behøver ikke at gjøre det så tydelig, højstærede! Jeg kjender luften; som tekniker er jeg vant til at foretage analyser! (*Latter.*) Når jeg ikke desto mindre træder op, er det fordi jeg har lovet mine kolleger, dem jeg har den ære at repræsentere, at bære frem deres mening.

En.

Som De selv har dikteret!

En anden.

Diktator!

Johan Sverd.

Udøver jeg diktatur, må det være «overtalelsens».

Mo.

Det vil De forsøge her også?

Johan Sverd (*lystig*).

Med højstæredes tilladelse: jeg vil det! Jeg har nemlig et argument på hånden, som intet godt hode kan stå imod!

Nogle.

Å-hå?

Johan Sverd.

I skal få det straks! Vore fabrikker ligger, som den ærede forsamling ved, på landet. *Disse fabrikkers arbejdere har fåt omtrent alt det, som der her er tvistemål om! (Afbrydelse.)*

Almindelig.

Ja, ude på landsbygden! Der er andre forhold!

En (*overdøvende*).

Små forhold – og alting nyt!

Mo.

Frem med bøgerne!

Johan Sverd (*peger på mappen*).

Jeg bringer her med mig i bekræftet afskrift de sidste års opgjør. Det går beskedent; men det går.

Nogle.

Beskedent, ja!

Johan Sverd.

Ja, vi lar os nøje med et beskedent udbytte, – og det er kanske heri forskjellen

består mellem højstærede og os?

Flere.

Å-hå!

En.

Pas dig selv, du!

Johan Sverd.

Jeg kan fortælle én ting til. Alle disse arbejdere er medlemmer af Bratts landsforening, og de holder Elias Sangs blad. Jamen gør de så! Og fjældene, vi lever under, og fosserne vi arbejder ved, har lige frisk udseende for det! Og det allerværste kommer tilsidst: Også vi fabrikejere er medlemmer af Bratts landsforening og abon- *(Voldsom afbrydelse.)*

Almindelig.

Nu skal vi høre! Hvad vil du så her? Socialistister! Anarkister! Gå væk! Slut!

Johan Sverd.

Her er nok ikke så mange gode hoder, som *jeg* tænkte! *(Latter, forargelse om hverandre.)*

Mo *(overdøvende).*

De er altid uforskammet!

En *(overdøvende).*

Han kan passe sit eget hode. Han hører til familien *Skrull*.

Johan Sverd.

Hører jeg til familien *Skrull*, så har jeg adskillig slægt her! *(Latter.)* Jeg holder meget på familien, jeg håber den holder på mig igjen og tillader mig en kort kritik af hr. Holgers forslag.

Det første jeg vil sige om det, er, at en fagforening af fabrikejere landet – eller endog verden – over, det kan alene gå, hvis den får alle fabrikejere med sig.

Mo.

De behøver ikke at være ræd for det!

En.

De skal bli *nødt* til at gå med!

Anker.

Ingen tvang!

Mange.

Jo, netop tvang! (*Samtale.*)

Johan Sverd.

Hr. ordstyrer!

(*Denne sidder urørlig.*)

Anker (*råber*).

Men om nu bankerne vil hjælpe dem?

Mange.

Det tør de ikke. Det skulde de komme til at angre!

Johan Sverd.

Og forsælgerne?

De samme.

Ja, de kan jo forsøge!

Johan Sverd.

Der må vi have to fagforeninger til! Bankernes og forsælgernes.

Mo.

De første *boycotter* vi, de andre undersælger vi.

Johan Sverd.

Der har vi et nyt brug af garantifondet!

Og kamp med hele det liberale parti! Sagen blir politik.

Mo.

Det er den alt.

Johan Sverd.

Nej, dette er aldeles nyt! Fabrikejernes fagforening med tvang for medlemmerne, med tvang for arbejderne, med *boycotting* af bankerne og kamp

mod forsælgerne, fragtdamperne o.s.v. o.s.v. – noget aldeles nyt!

Anker.

Det går aldrig i evighed.

Mange (*forbitret*).

Det *skal* gå!

Johan Sverd (*rask*).

Jeg sætter det går! Går brillant! I kommanderer fabrikerne, arbejderne, markedet; derved indirekte kommune som stat. Hvad bliver følgen? At der ved et eller andet overgreb fra højstæredes side – så megen magt frister nemlig til overgreb! – bryder der ud et oprør, mere intenst forbitret end vore forfædres religionskrige! Er vi så komne længer? Bagover er vi komne! Til de vildes dage, da alt som vi arbejder med, blir slået i knas, oplagene brændte, formændene dræbte, – vi har alt set lidt af det; for vi er ved forpostfægtningerne!

Anker.

Det er sandt!

Johan Sverd.

Og hvad er dette for en krig? Hvem er det den går ud over? Begge parter! Både ejerne og arbejderne. De kunde komme meget lettere til det, om de begge blev hjemme hos sig selv og bare sendte bud over til hverandre, at på det og det klokkeslet skulde de stikke ild på alt, hvad de ejede og havde, begge parter, og sørge for, at branden kunde brede sig bra i byen, de bo'de i, og svække landet, de arbejdede for! (*Uvilkårligt bifald.*)

Mo.

Sig *det* til arbejderne!

Johan Sverd.

Det får siges til begge parter, at de styrter sig på hodet ind i det umulige og unaturlige! Det må være en arvet blind drift – i slægt med den, som søger storhed og poesi i det overnaturlige. Men jeg siger, at den dag vil komme, da menneskene opdager, at der ligger mere storhed og poesi i det naturlige og mulige, hvor lidt det ofte synes, end i alverdens overnaturlighed – fra den ældste

sol-myte af, til den sidste præken over den igår.

Om begge parter også i denne sag holdt sig til den ligefremme virkelighed, hvad vilde de så opdage? At den fjende, de begge vil tillivs, han sidder udenfor! Han vokser af, at vi ødelægger hverandre; han får os begge derved bare så meget sikrere under sig. Jeg mener kapitalen!

En høj tenor.

Nævn ikke kapitalen!

Johan Sverd.

Højstærede, – hvorfor i al verden skal jeg ikke nævne kapitalen? Når vi alle ved, at i dette unge industriland arbejder de fleste med lånte penge og gjerne vilde komme bort fra det? Men kapitalen –

Den høje tenor.

Nævn ikke kapitalen!

Johan Sverd (*i samme tone*).

Er den måske hellig? (*Latter.*)

Mo.

Jeg er sandelig enig i det! Disse ørkesløse klager over kapitalen i al uendelighed ...

Johan Sverd (*endnu mens Mo taler*).

Klager over kapitalen?

Den høje tenor.

Nævn ikke kapitalen! (*Brøl af latter.*)

Johan Sverd.

Hr. ordstyrer! Vil De ikke få dette sindsforvirrede råb stanset?

Holger (*ænses det ikke. Latter, bravoråb*).

Johan Sverd.

Jeg konstaterer, at her ikke er talefrihed! Jeg konstaterer, at hverken ordstyrer eller forsamling tilsteder talefrihed! (*Hør! Latter.*)

Johan Sverd.

Jeg anede det på forhånd, og derfor tog jeg hurtigskriver med. *(Her rejser sig en storm.)*

Almindelig.

Det er ikke tilladt! Forhandlingen er hemmelig. Her må intet refereres!

Johan Sverd.

Når forhandlingsfriheden krænkes, må offentligheden påkaldes! *(Råber.)* Jeg har også mikrofon med!

(Går leende ned med sin mappe under armen.)

Almindelig.

Mefisto! Taskenspiller! Det ventede vi af Dem! Og *De* taler om frihed!

Holger *(overdøvende).*

Hr. Ketil har ordet!

(Almindelig bravo og håndklap.)

Ketil *(som står langt bag, siger til Johan Sverd, der er ved at forlade forsamlingen, fulgt af to mænd, den ene med en kasse).*

Går De?

Johan Sverd *(lystig).*

Ja.

Ketil.

Men jeg skulde just svare Dem.

Johan Sverd.

Her er vist nok tilbage, som vil ha moro af det.

(Hilser og går. Mange ler.)

Ketil *(stiger op).*

Vi har nylig hørt, hvor forskrækkelig farlig det er, hvis *vi* gjør det, som arbejderne længst har gjort.

Flere.

Hør, hør!

Ketil.

At vi intet initiativ turde tage overfor arbejderne, det vidste vi længst. Men at vi heller ikke tør gjøre noget, som de har gjort først, det er nyt. (*Munterhed.*)

For os er det bare at lystre arbejderne. Alt det andet er farligt.

Altså lægge på lønna for dem, – så de kan få mere at drikke op. (*Latter og hør, hør!*)

Jeg vil nu ikke engang ulejlige dere med at nævne, at arbejderne bør have andel i fortjenesten, – især når der ingen er. (*Stor munterhed.*)

Deraf følger naturligvis, at vi må tage dem med op i styret. Da vil bankerne blive svært villige til at give os kredit. (*Munterhed.*)

Netop nu, som konkurrencen er blet skarpere end nogensinde før, bør vi give både fortjenesten og styre fra os, da vil det gå godt. (*Næsten jubel.*)

Hvad vil også formue på enkelte hænder sige uden trældom for de andre? Nej, formue på ingen hænder og fattigdom på alle, det er idealet. (*Ustanselig jubel.*)

Frihed kan ikke bestå sammen med pengemagt. Fattigdom og frihed, det er idealet. (*Jubel om igjen.*)

Hr. Anker, som er en gudfrygtig mand, talte rystende om rigdommens laster, d.v.s. om deres laster, som selv er rige, eller som venter at bli det. Det var dovenskab, det var ødselhed, det var vellevnet og udsvævelse, det var herskesyge, rå foragt for andre. Dette var de laster, som almindelig fulgte rigdommen. Nej, da takke mig til arbejdnernes laster! For dersom vi tør tænke så simpelt, så har vel også de sine? Urenslighed, ligesælhed, trællesind, misundelse, drik, tyveri, slagsmål, ofte mord. Og nutildags, siden anarkismen har slået sig på dem, også masse mord.

Jeg kan ikke sige, jeg sværmer for nogen af disse laster, hverken for vore eller for de andres. Men er det engang så, at begge har sine, hvorfor da bare nævne deres, som følger med rigdommen? Er det fordi arbejdnernes er så meget grommere? (*Latter og bifald.*)

Eller tror virkelig hr. Anker, som er en gudfrygtig mand, disse deres laster er ting, som går bort ved at arbejderne får andel i fortjenesten? At andelsarbejde er omvendelse fra synd? For dem og for os? (*Stort bifald.*)

Jeg finder slig tale, – undskyld ordet! – jeg finder den svaghovedet. (*Latter.*)

Som al denne moralske passiar, hver gang vi skal gjøre noget ordentlig, noget, som forslår. Efter mit skjøn er det netop moralen, som er ivejen. (*Stor latter.*) Faren, som her tales så meget om, det er, at hver gang blir vi så skrækkelig moralske. (*Ja, ja, ja! Stort bifald.*) Det hindrer os i at forsvare det bestående, samfundet, fædrelandet, som vi har det og skal give det til vore barn, forsvare det, *så det kjendes og huskes, at her er noget, de ikke får kludre med.* Før blir her nemlig ikke fred.

(*Går ned under ovationer. Man har rejst sig, der samtales livligt.*)

Holger (*da det stilner af*).

Så har – hr. Anker begjært ordet igjen.

En.

Nej, skal vi endnu ha mer Anker?

Mange.

Ikke mer Anker!

En anden.

Vi har fåt nok af det anker! (*Latter.*)

En tredje.

Heller lidt af et andet!

En fjerde.

Nej, ikke mer af noget! Afstemning!

Flere.

Afstemning!

Anker (*som er steget op*).

Å nej, I får nok smage lidt af mit anker først! (*Latter.*) Den vin, I nylig fik, syntes mig lovlige tynd, – skjøndt den skummede svært. I vore dager kan vi, som kjendt, også få vand til at skumme. (*Å-hå! – Flere går ud i halvhøj samtale.*)

Den ny tid, den ny tilstand, som kommer (enten *vi* vil eller ej!) er netop, at hverken skal der være stor rigdom eller stor fattigdom; for der er noget mellem disse to, *og det er hvad som skal komme.* Efterhvert som det nås, falder også de laster væk, som følger rigdom og armod.

Dette var det, vi skulde inse i tide, så slap vi for de idelige og forfærdelige sammenstød.

En foregående taler har sagt, at der må være noget ivejen med os, siden vi så sjældent tager fat med det rette greb. Han mente, der var noget over ævne i os. Ja, det mener jeg også, – hvad det så kommer af. For mig er de vilde krigsbyrder, de forfærdelige statsbudgetter, det ødsle private liv alvorlige vidner; vi fører et liv over ævne. Anarkismen var uden det aldeles umulig.

Den ansvarsløshed, den ryggesløshed, hvormed rigfolk ødsler væk millioner, som var der ingen anden til i landet end de selv og de, som hjælper dem med at more sig, – den er lige så rå anarkisme, et oprør mod guds og menneskets lov. Derved giver de løsenet til de andre: «Gjør alt, hvad du vil, du også!»

Ketil (*rejser sig*).

Må jeg be om ordet!

(*Man ser, at ordstyreren tegner ham. Glæde.*)

Anker.

Også litteraturen, de riges og de velhavendes, de såkaldte «dannedes» litteratur, – når den er af samme sort, bare præker ubunden individualisme og river ned og hisser til voldtægt på lov og gode sæder, – den er anarkisme så god som nogen, der dræber ved dynamit.

En.

Hr. ordstyrer, er vi ikke nu vel langt borte fra sagen!

Mange.

Til sagen! Til sagen!

Flere.

Afstemning! Afstemning!

Mange (*kommer ind udefra og råber med*).

Afstemning!

Anker.

Ingen i verden har lov til at gjøre med sit, hvad han vil.

En.

Jogu har vi så!

Anker.

Nejgu har vi ej! Der er både skrevne og uskrevne love over os! Og jeg er ræd, I krænker begge, men især den sidste, hvis I begynder på det, der står som vilkår for arbejderne i hr. Holgers forslag.

Flere (*på engang i munden på hverandre*).

Å-hå! De skræmmer os ikke! Vi lader os ikke skræmme!

Anker.

Jeg finder vilkårene for arbejderne *oprørende*. Vold på skreven og uskreven lov!

Jeg er sikker på, her er mange, der er enig med mig!

(Går ned.)

Holger (*rejser sig*).

Jeg tror, det er på tide at prøve det.

Almindelig.

Ja, ja!

(Alle, som atter er i siderummene, strømmer ind.)

Holger.

Vil de, der er enig med hr. Anker, behage at melde sig. *(Stilhed.)* Jeg mener: lade høre fra sig!

(Stilhed, så latter; så endelig:)

En mand (*med forknytt røst*).

Jeg er enig med hr. Anker. *(Stor latter.)*

Holger.

Altså én eneste mand! *(Jubel, trampen.)*

Anker.

Når så er, da beder jeg om undskyldning for, at jeg har opholdt forsamlingens tid. *(Han går; hans meningsfælle med ham.)*

En.

Lykke på rejsa!

Anker (*ved døren*).

Det tør ikke jeg ønske *dere!* (*Han går.*)

Holger.

Forsamlingen har bedt om afstemning.

Almindelig.

Ja, ja!

Holger.

Forsamlingen vil altså ikke først høre hr. Ketil?

Alle.

Jo, jo, jo! (*Håndklap.*)

Holger.

Men nu har en ordet før hr. Ketil, – det er hr. Blom. (*Stilt.*)

Blom (*en alvorlig, sort klædt, elegant herre rejser sig. Han har hidtil ikke deltaget i en eneste demonstration. Man har set ham rejse sig flere gange for at få ordet, men ikke blevet bemærket, før under Ankers sidste tale, lige før Ketil fik det.*)

Holger.

Jeg forudsætter, at også De er enig i forslaget.

Blom.

Ja.

Holger.

Hr. Blom har ordet.

Blom (*stiger op*).

Må jeg bede om et glas vand!

Holger (*ser sig om, ligesom flere*).

Hvor er tjenerne blet af?

Nogle (*iler op til døren på begge sider og ser ud*).

Mo.

Her er en! (*Vinker. En tjener kommer.*)

Blom.

Må jeg få et glas vand. Koldt. (*Tjeneren går.*)

Allerede har vort land tabt millioner. Millioner. Allerede er fabrikkernes årsfortjeneste strøget med. Og mere.

En.

Og mere.

Blom (*høflig*).

Og mere. Den lette, for ikke at sige den letsindige tone – tone, som har præget denne forhandling, har derfor stødt mig meget.

En.

Meget.

Blom (*høflig*).

Meget. Vi går ikke gennem den krise, som nu har begyndt – begyndt, uden selvbeherskelse og disciplin.

En.

Disciplin.

Blom (*høflig*).

Disciplin. (*Latter.*) Når vi viser selvbeherskelse og disciplin, da, og alene da kan vi vente at få på vor side – på vor side den magt, –

Tjeneren (*er kommet med en herlig kande og do. pokal på en bakke, har skjænket i og byder nu*).

Blom.

Som er den største, nemlig – (*Tager glasset, sætter det til munden og drikker.*)

En.

Nemlig –?

En anden.

Armeen?

En tredje.

Kongen?

En fjerde.

Vælgerne?

En femte.

Kvinfolka? (*Latter.*)

En sjette.

Pænga? (*Ny latter.*)

Blom (*sætter glasset fra sig*).

Jeg mener kirken.

Flere.

Å, kjærka!

Blom.

Kirken. Alene ved selvbeherskelse og disciplin får vi kirken på vor side.

En.

På vor side.

Blom (*høflig*).

På vor side.

En (*som sidder langt bag*).

Når kjærka ikke kan holde arbejderne i ave, å faen ska vi så me'a?

Flere.

Hør, hør!

En tredje.

Ja, hvad er a så tes?

Blom (*urokkelig*).

Kirken stiller sig ikke på arbejdernes side. Det ser vi – det ser vi. Men kirken stiller sig heller ikke på vor, fordi vi savner den tugt og disciplin, som vi vil

pålægge arbejderne – arbejderne. Og som vi ønsker, kirken skal hjælpe os med.

En.

Hjælpe os med.

Blom (*høflig*).

Hjælpe os med. Jeg er enig i det fremsatte forslag. Men sikrer vi os ikke kirken, så bliver det umulig for os.

En.

Umulig for os.

Blom (*høflig*).

Umulig for os. Det er min mening. (*Går ned.*)

Holger.

Hr. Ketil har ordet!

(*Almindeligt bifald; alle strømmer ind.*)

Ketil (*stiger under dette op*).

Ja så, det er *vi*, som savner disciplin; (*Latter. Hør, hør!*) Og kjærka, stakkar, hu' står og ved ikke sin arme råd, hu' kan ikke hjælpe os, for vi savner tugt og disciplin. (*Latter. Hør, hør!*) Så det var derfor, kjærka støt hjalp dem, som havde magten? Alle de, som havde magten, de havde også altid selvtugt og disciplin. (*Glæde.*)

Lad os endelig engang ta magten, vi også, så kan vi være ganske sikker på kjærka! (*Jubel.*)

Ligedan med arbejderne. Da regjeringen i Paris skjød ned 10,000 af dem, de værste urostifterne nemlig, så havde de fred i mange år. En åreladning en gang imellem er ikke værst. (*Latter. Hør, hør! Samtale.*) De skal vist snart ha en til dernede. (*Latter.*)

Sligt noget træng's næppe her. Men det beror på os. Tar vi magten idag, og viser vi, at vi vil holde statslegemet sundt, selv om det skal gå til åreladning, så tænker jeg, vi slipper. Ellers ikke. (*Stærkt hør.*)

Her taltes før om, at *vi* var skyld i de andres anarkisme, vi havde også vor, og begge slags ødelagde nationalvelstanden. Ja. Men hvad regner det, som en nar af

en rigmand eller en endnu større nar, hans søn nemlig (*Smålatter.*), hvad regner det, som de kaster væk i flere år, mod alt, strike'ne kan ødelægge på et par uger, ja, som i England, og især i Amerika, på et par dager? Når nemlig de, som strike'r, knuser arbejdsmaterialet, brænder op for millioner, stopper hele forretningsgrene, så markederne forstyrres verden over!

Med slige menneskedyr, som altså slumrer i arbejderne, hvor stille de kan synes, – med dem skulde vi dele styre og den fortjeneste, som skal være vor garanti?

Overfor slige skulde vi ha betænkeligheder ved at ta magten og bruge den til det heles vel? (*Stort bifald.*)

Jeg ikke alene stemmer for hvert gran i hr. Holgers forslag; men jeg vil, det skal voteres *en bloc*.

(*Går ned under stormende jubel. Alle uden Blom rejser sig.*)

En.

Vi antager det med *acclamation*.

Alle.

Ja, ja! (*Håndklap.*)

Mo.

Leve hr. Holger! Leve vor store fører! Hurra!

(*Hele forsamlingen stemmer i. Også hr. Blom, som nu har rejst sig.*)

Anker (*som tillige med sin fælle uventet står midt mellem de to døre*).

Undskyld, hr. ordstyrer; men vi kommer ikke ud.

Holger.

I kommer ikke ud?

Anker.

Her er stængt overalt.

Holger.

Men portneren –? Hvad?

Anker.

Portneren findes ikke.

Holger.

Hvad for noget? – Hvor er tjenerne blevet af? Hvad?

Anker.

Vi så ingen tjenere nogetsteds. (*Uro.*)

Mo.

Her var jo nylig en her nu?

Flere (*iler til de to døre og ser ud*).

En.

Der er han! (*Han vinker.*)

Tjeneren (*kommer*).

Holger.

En af lejetjenerne. – (*Til tjeneren.*) Følg de herrer ud! (*Tjeneren ser på sit ur. Derpå går han med de to herrer.*) Og få rede på portneren! Hvad?

Mine herrer kan være rolige. Jeg har sagt, her skal være stængt, så ingen kommer ukaldet ind. Politiet er udenfor. Tjenerne samler sig vel til dinner'en.

Flere (*lettet*).

Å-å! Sådan!

Holger.

Denne afbrydelse har hindret mig i at takke så umiddelbart, som jeg kunde ønske det, for den hyldning, I bragte mig. Og for den tillid, I har vist mig i vedtagelsen af mit forslag; den skal ikke blive skuffet.

Jeg takker også for, at I har hjulpet mig af med den debatterende forsamling, vi så uventet dumpet op i. (*Latter.*) Overalt at lege parlament, er et af vor tids plageris. Alle ideer forvrøvles, alle højere mål neddrages. Det, som fremgår af middelmådighedens valg, kan vel ikke bære sig anderledes ad. (*Hør, hør!*)

Jeg ber mine herrer at sætte sig! (*En del sætter sig; flere blir stående.*)

Det, som nu her er vedtaget, holder jeg for afgjørende. Jeg ser deri en stor begivenhed. Den har også været mit livs mål. (*Hør.*)

Kort før jeg havde den ære at mødes med mine kolleger, havde jeg et møde med arbejderne og hørte atter, at ikke vi, men *de* har bygget fabrikerne; *de* skaffer os det, vi lever af. Vi ved jo, at det er ligeså med samfundet; *de* har bygget samfundet, *de* opretholder det. Vi bare lever af det, *de* gjør.

Men det spredte arbejde har aldrig formået så meget nogensinde eller nogetsteds. Det har aldrig årket mere end sit eget. At livnære sig.

Først det samlende arbejde har formået mere, har sat formål og bygget for flere.

Det samlende arbejde har før fortrinsvis været båret af de store jorddrotter og af de store laug; *disse mægtige* har bygget samfundene. Krigerne har dels hjulpet til, dels forstyrret; præsterne ligeså. Dels hjulpet til, dels forstyrret.

Men *vi* er adelens og laugenes arvtagere. I den ny tid repræsenterer vi det organiserende arbejde. Vi er nu de store formuers grundlæggere. Fra os bygger by og land sig; af os lever arbejderne. Fra os kommer det velvære, som giver overskud til videnskab og kunst. (*Stormende, langvarig hyldning.*)

Så længe *vi* råder de større og de største formuer, er også det, der skabes ved dem, individuelt, friskt, modsætningsrigt. Enhver følger *sin* smag, enhver finder *sit*.

Men tænk dere så i vort sted – en eneste én, kommunen eller staten! En eneste bestiller, en eneste køber, en eneste smag altså! Også én eneste værdimåler! Det blev det regelrettes helvede. Jordlivet blev kjedsommelighedens søndagseftermiddag året rundt. (*Latter.*) Folkene blev tilsist så lige, at enten vi levde i den ene myretue eller i den andre, vi vidste næppe forskjel på det – uden måske ved måden, vi snusede til hverandre på. (*Latter.*) Skjønt den blev vel tilsist den samme, den også. Hvad? (*Ny latter.*)

Når de andre råber over til os, at det må blive som flertallet bestemmer, og *de er flertallet*, – så svarer vi tilbage: Insekterne er også i flertal. (*Hør, hør!*)

Dersom her kommer et sligt flertal til magten – ved valg eller på anden måde, – et flertal altså uden herredømmets tradition, uden dets højsind og skjønhedstrang, uden dets sekelgamle prøvede ordenslov i stort som i småt, så siger vi rolig, men bestemt: *Kanonerne op!*

(De rejser sig og råber. De klapper, de trænger sig rundt om ham.)

Holger.

Og nu, mine herrer, begynder festen! *(Han vender sig og trykker på en knap. I det samme høres det første af tre skud og samtidig istemmer et stort orkester den for lejligheden komponerede, livlige festmarsch.)*

Jeg tillader mig at føre til bords!

(Han går ned og byder hr. Ketil sin arm. De andre begynder også at ordne sig, parvis.)

Anker *(står atter med sin fælle midt på gulvet mellem de to døre).*

Vi kan ikke komme ud. *(Alle stanser.)* Nu kan vi ikke engang komme nedenunder. Vi har været ved begge nedgangene.

Holger.

Men så spræng dørene!

Anker.

Vi kan føle, dørene er stængte med jærnstænger. Udefra.

Holger *(slipper sin gæst).*

Hvad er dette? Hvor er tjeneren?

Anker.

Han blev borte for os.

(Uro blandt de forsamlede.)

Mo.

Der står han! *(Peger ud.)*

Holger *(myndig).*

Kom ind her!

Tjeneren *(kommer).*

Flere.

Hvad vil dette sige? Hvad er på færde?

Holger *(rolig afvisende).*

Stille! *(Tager tjeneren ved armen og fører ham frem.)* Forklar dig! Hvad vil dette sige?

Mange *(som fulgte med frem, nu mod tjeneren).*

Ja, hvad vil dette sige?

Tjeneren.

Slip mig! *(Han slippes.)* I ønsker at vide, hvad det er?

Almindelig.

Ja.

Tjeneren *(stiger op på talerstolen).*

Almindelig.

Han stiger op på talerstolen!

Tjeneren.

I vil vide, hvad det er?

Almindelig.

Ja.

Tjeneren.

Vi er indestængte.

Holger.

Men portneren, tjenerne –?

Tjeneren.

De er borte.

Holger.

Frivillig borte? Eller ufrivillig?

Tjeneren.

Begge dele. De første sørgede for de andre. Og nu er ingen her. *(Stilhed, forfærdelse.)*

Almindelig.

Men politiet! *(De går om hverandre.)* Politiet! Råb på politiet!

(Først nogle opover, så flere. Vinduerne rives op, man hælder sig udover.)

En.

Vi ser intet politi.

Flere.

Vi ser slet ingen. Her er ingen udenfor!

Alle.

Hvad for noget, er vi indespærrede? (*Fremover.*)

Mo (*foran og overdøvende*).

Forklar dig! Her er intet politi længer. Her er slet ingen udenfor. (*Man samles om ham påny.*)

Ketil.

Har I også sørget for politiet?

Tjeneren.

Ja. Politiet holder nu kordon længer borte.

Holger.

Det er gjort i mit navn?

Tjeneren.

Det er gjort i Deres navn.

Almindelig (*idet man strømmer nærmere*).

Dette er djævelsk! Hvad skal ske? Hvad er det, som skal ske? Vi er forrådte!
Hvad kan her gøres?

Mo (*stiger op på en stol*).

Stille, allesammen! (*Til tjeneren.*) Hvad er det, som skal ske? (*Alle med en gang stille. Så meget bedre høres den glade festmarsch.*)

Kan vi ikke få den vanvittige musik stanset? (*Han står og vinker af med armene.*)

Flere.

Stans musikken!

Almindelig.

Stans musikken!

Blom (*råber ud af vinduet*).

Musiken skal stanse! Stanse!

(Almindelig pause. Festmarschen går uforstyrret.)

Mo *(fortvilet).*

Men kan ingen få den til at tie?

Holger.

Så må I sende bud op på taget. Det er der, den er.

Ketil.

Det er alt gjort.

(Atter stilt, og den høres.)

Mo.

Den holder på ligegodt. Kjære, gå nogen andre! *(Der løber en tre-fire afsted.)*

Tenoren *(til Blom, som er kommet frem igjen).*

Og så fælt, som de spiller!

Blom.

Nej, det synes jeg ikke, – synes jeg ikke. Men forfærdeligt er det.

(Den stanser.)

Mo.

Endelig!

Flere *(lettet).*

Se så!

Mo *(til tjeneren).*

Vil De nu svare os: Hvad skal dette betyde?

(Lydløs stilhed.)

Tjeneren.

Der er sendt bud efter dere!

(Aldeles stilt. Endelig:)

Mo *(næsten hviskende).*

Af hvem?

Tjeneren.

Af Maren Haug, hende, som vi begrov idag. Hun vil have dere efter. *(Stilhed.)*

Mo *(bestandig på en stol).*

Hvad, – hvad skal det sige?

Tjeneren.

Dengang slottet her blev bygget, blev der lagt elektrisk ledning op til rummene fra minegangen nedenunder. Nu er minegangen gjort farbar, og i de sidste nætter er den fyldt.

(Aldeles stilt.)

Holger *(har den hele tid ikke rørt sig).*

Hvem har stået for det?

Tjeneren.

Den samme, som har lagt ledningen.

Holger.

Er han her?

Tjeneren.

Nej. Han skal gjøre mere siden.

Mo *(hæftig).*

Hvem er da du?

Tjeneren.

Det kan være det samme.

Jeg ønsker ikke udødelighed.

Mo.

Vi styrter os på ham! *(Ned af stolen.)*

Mange *(mod tjeneren).*

Nidding! Snigmorder!

Holger *(ivejen).*

Nej, nej! Vent! Jeg siger: vent! *(Da der bliver nogenlunde ro.)* Må jeg få tale med den mand alene? *(Til tjeneren.)* Vil De stige ned og tale med mig?

Tjeneren (*ser på sit ur*).

Det må blive kort.

(*Stiger ned, går hen til Holger, begge frem. Holger vinker til de nærmeste, at de skal drage sig tilbage. Det sker.*)

Holger.

Hvad pris forlanger De for at slippe os ud? Den kan være meget høj.

Kræv hvad garanti De vil. Hvor vil De ha pengene udbetalt? – Herfra hemmelig med en ekstradamper endnu i kvæld. – Svar!

Tjeneren (*går fra ham op på dirigentpladsen*).

Nu tager jeg kommandoen! Under mit styre skal rejsen foregå. Nu må dere holde godt fast under sjøgangen!

(*Forfærdelse, hvisken.*)

Ketil.

Får jeg spørge chefen om én ting?

Tjeneren (*ser på sit ur*).

Men snart.

Ketil.

Hvad skal, – hvad skal dette være godt for?

Tjeneren.

Luftrejsen?

Ketil.

Ja. Hvad skal den tjene til?

Tjeneren.

Til avertissement.

Flere (*gjentager hviskende*).

Avertissement?

Ketil.

Jeg tør sige, det avertissement vil falde *dere* dyrere end os.

Tjeneren.

Å, der kommer flere efter dette! Det er mængden, som skal gøre det.

Lysende som sole skal I avertere! Sæt pris på den ufortjente ære at ende som sole!

Holger.

Skal det gå løs nu?

Tjeneren.

Nu skal det gå løs. Højtærede medsole, – giv agt! *(Han vil ned mod baggrunden.)*

Holger.

Du kommer ikke til at give signalet.

(Lynsnart fire revolverskud efter hverandre.)

Tjeneren *(går ved første skud baglænds, idet han tar sig for brystet, på maven. Så løfter han begge hænder over sit hoved og råber).*

Å, det var bra!

(Styrter fremover. Holger har nede fra gulvet fulgt ham og står nu, så tjeneren falder foran hans fødder.)

Alle *(frem for at se den faldne; nogle op på talerstolen, andre på præsidentpladsen, mange op på stolene for at se over hovederne på de fremste. Men lige ved den faldne står med ét).*

Den brune mand *(fra første handlings første møde).*

Ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha! *(Han står på hug, slår sig på knæerne, idet han hopper. Derpå som en pil afsted ud til højre, mens der skydes to skud efter ham af Holger.)*

Mo *(i højeste forfærdelse).*

Er her flere?

Alle.

Her er flere! Her er flere! Hvad kommer nu?

(Stort røre.)

Mo *(som uvilkaarlig har løbet opover efter, stanser).*

Hys, hys!

Nogle.

Hvad er det?

Mo.

Hys, hys! Jeg syntes, der råbte nogen til os udefra –?

(Han læner sig udover et af vinduerne, som nu står åbne.)

Mange *(i stor glæde).*

Er der nogen, som kan hjælpe os? *(I løb opover til vinduerne.)*

Mo.

Hys, siger jeg! Det er en kvinde. Hun står på den andre side af fæstningsgraven. Hør! Se!

En.

Hun vifter.

Mo.

Stille nu! *(Stilhed.)*

En kvinderøst *(fjærnt, fortvilet).*

Skynd dere ud! Der er lagt miner under borgen!

Tjeneren.

Rakel!

Holger *(som endnu står hos ham, sagte).*

Han lever?

Flere *(råber ud i kvælden).*

Vi kan ikke komme ud!

Mo.

En ad gangen. *(Råber.)* Vi kan ikke komme ud. Send nogen at lukke op!

Flere.

Send nogen at lukke op!

De andre *(som stod igjen, iler også nu for at se til).*

Mo.

Hys! Stille! *(Der bliver stille.)*

Kvinderøsten.

Ingen kan komme ind. Vindebroen er hejst op.

Tjeneren.

Rakel.

Holger (*der står urørlig, sagte*).

Er det hendes bror?

Alle (*bort fra vinduerne og fremover igjen, mens de gjentager i munden på hverandre*).

Vindebroen er hejst op! Indespærret og afspærret. Hvad kan vi gjøre? Er her ikke toug, vi kan hejse os ned efter og få fat i brandstiger?

En (*over de andre*).

Er her ikke toug, så nogen kan hejse sig ned efter og få fat i brandstiger?

Holger.

Jeg er bange, her ikke er. Alting er nyt.

Mo.

Hvorfor i al verden har De ført os herop?

En.

Det er jo en mordergrube, dette her!

Flere.

De skulde aldrig have ført os hidop! Dette er Deres skyld.

Mange.

Omkommer vi, så er det Deres skyld!

Mo.

Deres kolossale forfængelighed og trods er skyld i det!

Næsten alle.

Det er forfærdeligt! De skylder at skaffe os ud herifra! De vidste fra ifjor, at her var farligt. Vi stolte på Dem. Gjør nu Deres pligt!

Holger (*rolig*).

Mine herrer, prøv at tage det med lidt større ro!

Husk, at mineskuddet umulig kan træffe hele borgen. Husk også, at han, som skal give signalet, ligger her.

Tjeneren (*prøver ved disse ord at rejse sig*).

En (*råber*).

Han lever?

Flere.

Lever han? (*Atter stimer de om ham.*)

Tjeneren (*kan alene løfte hovedet*).

Den første.

Han vil sige noget! Hys!

Tjeneren.

Jeg ... jeg er ikke *alene*. (*Falder ned igjen.*)

En (*hvisker*).

Hvor er så de andre?

Flere (*sagte*).

Hvor er så de andre? Hvor træffer minen, monstro?

Nogle.

Det må være her!

Andre.

Ja, det må være her!

Mange.

Ja, her! Ganske vist her!

Mo (*slår ud i stor latter*).

Hvorfor faldt jeg ikke på det før? Ha, ha, ha, ha, ha, ha!

(*Han styrter op til et af vinduerne, og før nogen kan hindre det, har han kastet sig ud.*)

Flere (*opover mod vinduerne og derpå forfærdet tilbage*).

Knust mod stenbroen! Knust!

(*De råber det op igjen til andre, som ikke så det. Vi hører: «Forfærdeligt!» «Hvad skal*

der blive af os?» En til vil kaste sig ud. Vi ser der blir kamp om det.)

Holger (*mægtig*).

Vogt dere! Fortvilelsen smitter! (*Vi hører fra flere: «Ja, ja, den smitter. Vogt dere!»*) Prøv at tage det uundgåelige med værdighed. En død er vi alle skyldige. Og denne vor død vil udrette mere for ordenens sag i landet end nogen af os kunde gennem det længste liv.

Til folk, som kan prøve på sligt, går nemlig magten aldrig over! Husk det!

Derfor skal vi dø lykkelige! Vor død vil give vore medborgere den harm og det mod, som nu ene kan frelse samfundet. Det leve!

(Hele forsamlingen råber. Netop som det bliver stilt, høres den stygge latter udefra til højre.)

En (*øjeblikkelig*).

Han er det naturligvis? (Løber efter latteren.)

Flere.

Han er det! (Afsted.)

Mange.

Han er det! Efter ham! (Afsted.)

Alle.

Han er det! Fang ham! Dræb ham!

(Alle ud til højre i vildt sprang. Blom gående.)

Andet møde.

(Holger. Anker. Ketil står igjen.)

Ketil (*til Holger*).

De ved ikke længer, hvad de gjør.

Holger (*som har set efter dem*).

Jo, de vil løbe fra det. Naturligvis!

Anker (*mygt*).

– – Nu, mine venner, nu er her intet andet igjen for os end at kaste os i guds barmhjertighed.

Ketil.

Ja, gjør De det, far. Jeg er en gammel sjømand. Jeg har set døden i øjnene før.

Anker (*lægger sig på knæ til venstre. Og i bøn.*)

Holger (*går frem og tilbage. Ser i forbigående tjeneren.*)

Han er død, han der, nu.

(*De tier alle en stund.*)

Ketil.

Ja, de'r vel ikke råd for at komme fra dette?

Holger (*åndsfraværende og uden at stanse.*)

Umulig.

Ketil.

Nej, jeg tænkte nok også, når disse blokkene tog på at røre på sig ...

Ja, nu sætter jeg mig her, jeg; og rokker mig ikke mere. Så får komme, hvad vil.

Anker (*vender hovedet mod ham.*)

Vær ikke stor på det, nå! Kjære, kjære, kom og be' for Deres sjæl!

Ketil.

Nejmæn, om jeg tror, det nytter. Sjæla er nå, som hu' er, hu'. Hu' retter sig ikke så snøgt. Er der en, som skal ta imot a, – nåja, så lar'n sig ikke narre av de par or, jeg nå kan si.

(*Den skoggrende latter høres over dem. Straks efter støjen og skrigene af alle de forfølgende – også ovenover.*)

Holger (*har stanset og lyet. Går nu langsomt hen til Ketil.*)

Og for det fejge pak der –!

Ketil.

Ja, de er ikke *mye* værdt.

Holger.

Nej, det har jeg *altid* vidst. Men så længe de lod sig kommandere –. Hvad?

Ketil.

Det var de bra til. Mye bra. Men når de blir rædde, –

Holger.

– så løber de som piskede bikkjer.

Det ser jeg nu.

Ketil.

Ja, her må andet til.

Holger *(om lidt).*

Jeg skulde have haft lyst til at leve med en stund endnu!

Anker *(vender ansigtet mod dem fra sin bøn).*

Å, lad os be' for barna vore! De vil få det så vondt nå straks. Å, lad os be', at gud må trøste dem, og at der ikke må bli så meget ondt i deres tid, som det har været i vor. Å, lad os be' om det!

(Nu høres den skoggrende latter på venstre side, ikke langt borte. Straks efter også derfra støjen og hylet af de forfølgende, nærmere og nærmere, så ind fra venstre mod højre hele skaren i vildt sprang. Blom gående.)

Holger *(står og ser did, de forsvandt).*

Enten det ene pakket eller det andre ...

Ketil.

Nej, her må komme no'en stærke mænd.

Holger.

Én er nok. Og han kommer!

Anker.

Skynd dere nå at bede med mig! Å, be' med mig, at gud hjælper de gode, så de lyser for dem, som har det vondt. Gud bevare fædrelandet! Gud –

(Et dumpt underjordisk drøn høres og hundres korte nødråb. Ketil løftes højt med sædet, han sidder i, og forsvinder. Holger kastes overende og er borte. En damp af støv næsten straks skjuler dem. Anker såvidt skimtes, det ser ud, som går han ind i væggen. Men lige til det sidste høres:)

Anker.

Gud bevare fædrelandet!

Gud bevare –!

FJERDE HANDLING

Under træerne i den store park.

Omkring et par af disse er rundbænke.

Allerede før tæppet går op, høres i det fjerne sorgfuld musik. Den følger siden som et fjærnt kor.

Første møde.

(Rakel kommer langsomt ind, ledsaget af Halden. Under det følgende er Rakel gående eller stående; Halden læner sig ofte til et træ; sætter sig også for en kort stund.)

Rakel.

Tak! – – *(Ser sig om.)* Hvor det er herligt, at jeg har denne park. Derinde bøjer sorgen mig sammen; jeg har haft en svær nat. Herude rejser jeg mig med den. Disse himmelhøje veje og vårluften, ... å, det gjør godt.

Halden.

Naturen har trøst.

Rakel *(idet hun ser på ham).*

Men den prøver ikke som menneskene at tage sorgen fra os. Den bare møder med sin uforgjængelige magt. Minder om det, som overlever. *(Sagte.)* Overlever.

Halden.

Derom står kampen. Sorgen må gå op i det, som vil videre.

Rakel.

Det kan min sorg ikke. Og det vil jeg ikke.

De må ikke blive utålmodig; men jeg henter ham jo ind igjen til mig i sorgen. Jeg kunde jo ikke følge ham i livet, – og jeg slap ham fra mig den sidste kvæld, fordi jeg ikke förstod ham. Han var en troende, han forkyndte ingen lære, men hvad han selv vilde gjøre. Tro er handling. Men en ikke troende forstå så

vanskelig en troende. Og så slap jeg ham fra mig. Aldrig vil jeg tilgive mig det, aldrig miste sorgen over det. Det stikker og borer legemlig, det hulker og skriger om mig. Sommetider vander jeg mig under ruinerne med ham, sommetider glider vi med hverandre langsomt gennem forbandelsen, som hundre tusen i rad og række nu pisker ham med.

Ham træffer de ikke. Han vidste det forud, at det, han gjorde, vilde få forstå. *Det* var ham en befaling mere; først således blev det offer. Så stolt var han mod menneskene, så ydmyg mod det, han tjente. Jeg er vis på, at selv for dem, han skulde føre i døden, forklarede han sig ikke. Han var for blufærdig til det. – *Ham* træffer ikke piskeslagene, men mig, mig, mig træffer de. Hvordan kunde jeg tage så fejl?

Min kærlighed til ham, hvorfor gav den mig ikke skarpere sans?

Halden.

Hvordan skal det gå Dem? De skulde holde imod.

Rakel.

Hvordan det skal gå mig? Hvis jeg får sove om natten, fornyer smerten sig til hver morgen, og hvis jeg *ikke* får sove, så dør jeg.

Jeg får heller ikke græde! Det vælder op og jeg kan ikke.

Men således er det mig kjært, således tjener jeg ham ind igjen.

Halden.

Om han levde vilde han sige: «Sørg ikke over mig, men over –»

Rakel (*afbrydende*).

Det vilde han! Sådan var han! Tak for de ord! Han døde som han levde – for andre!

Men *jeg* kan ikke tage disse andre med. Skjønt de, han døde for, nu er ulykkeligere end nogensinde, jeg kan ikke tage dem med, jeg rummer ikke mere end ham.

Å, den mand, som forledte ham til dette!

Der står skrevet, at den, som forarger en af de små, ham var det bedre, der hængtes en møllesten om hans hals, og han sænkedes i havets dyb. Men den, som

vildfører en mands højeste dådstrang, – hvad skal der gøres med ham?

Halden.

De har vel begge tænkt at gøre noget godt, at frelse nogen ved det.

Rakel (*afbrydende*).

At nogen skal frelles således? Først gøres så onde, at de ønsker andres undergang? Ja, hvad skal de så frelles ifra?

Eller når det onde skal kvæles derved, at endnu mere ondt sås, hvor skal så det gode gro?

Halden.

Sæt, at det, som er sket, vækker samvittighederne?

Rakel.

Det sa jo også han –? Var det ikke netop hans ord –? Vække samvittighederne?! Efter så mange tusen års familie og religion kan vi ikke vække samvittighederne uden ved – –?

I tause, høje vidner, som hører uden at svare, og ser uden at gjenspejle, hvorfor viser I mig opad? Her *er* jo intet opad fra al denne elendighed. Bare et uendeligt rundtom, som jeg forgår i!

Halden.

Opad vil sige fremad.

Rakel.

Men her er jo intet fremad! Vi er jo atter i barbariet! Atter er al tro på lykke og fremtid slukket. Gå rundt og spørg! Det værste ved slig vanvittig eksplosion af ondt, er jo ikke de døde og sørgende; det er, at alt modet skræmmes ud af verden. Barmhjertigheden har flyet sin vej, alle råber på hævn. Retfærdigheden, godheden, tilgivelsen, alle lysenglerne vore, de har flyet sin vej. Stykker af lemlæstede lig løber om i luften, og op af jorden vokser militær. De andre dukker sig.

Jeg kan ikke lægge bind på en syg uden at huske ... Jeg kan ikke høre nogen klage uden at få ondt. Og så ved jeg det jo nu, at *hvad* jeg så gør, det hjælper ikke. Det hjælper ikke.

Halden.

Nej, intet hjælper! Det var det, som martrede ham.

Rakel.

Og så kaster han sin marter ud over os? Gjør os *alle* modløse?

Kan menneskene gives dybere sår? Hvad er døden mod at leve uden mod på at leve?

Når jeg ser den eneste af dem, som blev reddet, når jeg ser ham lam og taus trilles om her, han, som ejede uendeligt mod, og når jeg ser arbejderne gå efter ham og tigge om nåde, de som før trode, de kunde knuse ham – –!

Mens her er fuld sol over os og forår. Lige siden hin forfærdelige kvæld – bare godvejr, nat og dag, det mest uafledige, jeg kan mindes.

Er det ikke som naturen vil sige til os: *Skam, skam!* I kaster blod på bladene mine og dødsskrig op i sangen min. I formørker luften for mig med gruelige klager. Det siger den os! Min vår smudser I til. Eders sygdomme, eders onde tanker lister om i skogene og på grønsværet. Allevegne stinker elendigheden efter dere som rådne vande. Det siger den os.

Eders griskhed, eders misundelse er et søsterpar, som har slås fra fødselen af, – så taler den. Bare mine højeste berg, bare mine øde sandsletter, mine isørkener har ikke set dem; ellers på hver plet af jord ligger blod igjen efter dem og rå skrig. Midt i den evige glans har menneskene tænkt ud helvede og holder det fyldt. Udskuddet og forbandelsen har de blandt sig, de, som skulde være fuldendelsen.

– At jeg dog engang kan skringe det ud! Jeg har hidtil bare hørt og hjulpet og tiet og flygtet. – Det vidste jeg, at herude fik sorgen mæle.

Halden.

Hvor stor må den ikke være for at gjøre Dem så uretfærdig.

Rakel.

Og endda letter det! Det er næsten som at få græde.

Men De har ret; sorgen er egoist. De andre er ikke til, eller de er iveau. Jeg misbruger Deres godhed.

Halden.

Sig ikke sådant!

Rakel.

Men der var noget i Deres få ord, som, som –! Jeg hader disse regnestykker i det store. De springer over det menneskelige, skjønt der alene er frelse i det. Jeg har rædsel for det umenneskelige.

Er det ikke også forfærdelig! Elias har lidt med mig alt, hvad en holder ud at lide, ved miraklets umenneskelighed. Og så stuper han op i teoriernes! – –

Nu aner jeg, hvordan det er gåt til! Det er ikke nok at sige, at nogen har misbrugt hans længsel efter at ofre sig. Det forklarer endda ikke, at han valgte dette! Nej, her er kommet noget til. De har fåt tag i hans dyrkelse af alt, som var i overnaturlig størrelse! Han var som far; de havde et barnligt sværmeri for det. Hvad ellers lediggjængerne lyster efter, det var hos ham religion. Han så ikke frelsen i at give fred og lys til millionernes arbejde. Han så den bare i de store karakterer, i de vældige viljer, i de uhyre hændelser. Derfor gav han bort sin betydelige formue på én gang – og døde Samsons død! Gjorde det i dyb taushed, usynlig. Således syntes det ham størst!

Ja, de har besat hans fantasi med det, som var større end det største! Og har derved fåt den op i det umenneskelige. *Her* er ingen grænseovergang nødvendig.

En må ha skjønnnet, hvor let længselen mod det overmenneskelige lar sig forføre. Og må ha brugt den. Er det ikke som at give et barn en barberkniv og så sige, du skal putte den i munden?

Halden.

Sådan kan det umulig være gåt til!

Rakel.

Jeg dømmer ingen! Elias Sangs søster skulde dømme nogen?

Men sig mig, Halden, når godheden kaster med dynamit, hvad er så godt, og hvad er så ondt? Det største ved godheden er, at den er skabende. Den lægger til af sit eget, så der blir glæde, kanskje overskud i andres vilje. Men når den dræber? Å, for en vanskæbne Elias har haft: at falde i et så frygteligt menneskes hænder!

Jeg stod derude under fæstningsvoldene, da den sprang, den vældige borg.

Jeg stod der ved siden af Bratt. Vi kastedes overende, og da han rejste sig, var han vanvittig. Havde jeg ikke straks fåt omsorg for ham, så var jeg blet det selv.

Tror De, om Elias forud havde set os to stå der, han da havde gjort det? –

Hans ansigt den sidste kvæld, han gik fra mig, var jo et nødskrig! Nu forstår jeg det! Er der noget grusommere end den magt i os selv, som pisker os til det, hele vor natur står imod? Kan der blive lykke på jorden, før vor forstand blir så naturlig, at ingen kan bruge os således?

Å, for en smerte, jeg har. Å, at jeg ikke kan græde den ud! –

Om han var her, han, som har gjort det; om han hørte, hvor jeg skriger for ikke at kvæles, mon han så ikke hørte de tuseners jammer i min?

Men om han stod her, – jeg vilde ikke ha sagt ham et ondt ord. Menneskene lever jo hver inde i sin røgsky. De ser ikke. Vi opdrages til det, jeg anklager ingen. Men den gud, som vi skal forstå bedre jo længer frem, – denne lyse dag over os, denne evige sundhed og skønhed siger mig det, – han må være i det, som vi lider ved det unaturlige, det ufornuftige, det umenneskelige.

Jo flere, jo oftere, jo stærkere vi klager, jo dybere blir gud følt.

Så har også du gavnet ved din død! Ikke som den frygtelige fik dig til at tro, – nej, ved at vække lidelsen, ved at åbne for sorgen. Intet forhold er helt vort, før sorgen har rørt ved det. Intet ideal, uden at den har åndet på det. Ingen forståelse før den har set ind i vore øjne. Vort sind er som et kammer, fuldt af besøgende, – indtil sorgen træder ind, stille eller hårdt; da blir det vort eget, da er vi hos os selv.

Elias, Elias, først nu forstår jeg dig, som du fortjener! Fra nu af forlader jeg dig aldrig. Ej heller det, du døde for. Vor lidelse skal lutre det, vore tårer skal glimte i det som lys og gjøre det helligt for tusen.

Mine ønsker går forud for min ævne. Jeg kan ikke mere. Med én gang rykkes jeg tilbage i afmagt.

Der skal kraft til at sørge også.

Halden.

Der kommer de med Holger!

Rakel (*går straks ud til venstre mod ham*).

Stakkar, han har haft sin morgentur.

Halden (*drager sig tilbage til venstre side; men således, at han ikke ses af Holger*).

Andet møde.

Holger (*i en kostbar, magelig lænestol, båret af to tjenere; andre følger. Hans hoved er forbundet; hans højre side urørlig*).

Rakel (*holder hans venstre hånd*).

Han vil hvile lidt her.

(Tjenerne sætter ham ned.)

Holger (*som man ser har forsøgt at løfte højre hånd*).

Jeg glemmer altid, at den højre hånd ikke kan løftes. Jeg vilde gjøre tegn til tjenerne, at de skulde –

Rakel (*som har bøjet sig over ham, til tjenerne*).

Vær så god at gå lidt tilside! *(De går.)*

Holger (*som taler sagte*).

Jeg har noget at sige Dem.

Rakel.

Hvad er det, kjære Holger!

Holger.

Da jeg blev gravet frem – og fandtes at være den eneste levende, bad De om – at få mig i pleje.

Rakel.

Ja.

Holger.

Altså – – jeg kunde ikke for, at jeg kom hid. Og blev den første patient i det hus og i den park, som jeg afstod til Dem.

Rakel (*på knæ ved ham*).

Er det Dem imod, kjære Holger? Er det Dem imod?

Holger.

Nej. – Men – – jeg har været for dårlig til at sige Dem det ...

Rakel.

Hvad –? (*Stilhed.*)

Holger.

Har man fundet Deres brors lig?

Rakel.

Ja. Frygtelig knust.

Holger.

Altså intet tegn til, – hvorledes han døde?

Rakel (*opmærksom*).

Døde han anderledes end de andre?

Holger.

Han talte til os. – Han sa, at der skulde gives signal ned til minerne. – – Og så blev han skudt.

Rakel (*bagover*).

Han blev skudt –?

Holger.

Jeg kjendte ham ikke.

Rakel (*rejser sig lynsnart*).

Af Dem blev han skudt?

Holger.

Jeg kjendte ham ikke. Jeg vidste ikke, – han var Deres bror.

Men jeg frygter, at havde jeg vidst det, – jeg havde skudt ham ligevel.

Rakel (*hviskende*).

Å, forfærdelig, forfærdelig!

Holger.

Han døde med stort mod. – Han sa, lidt efter han fik skuddene: «Det var bra!»

Rakel.

Å, hvad han så har lidt –?

Holger.

Han hørte Dem råbe; så sa han Deres navn. De råbte to ganger, og begge ganger sa han det.

Rakel.

Elias, Elias! – –

Holger.

Forskyder De mig?

Rakel (*kaster sig ned over ham*).

Nej, nej! (*Men i det samme brister hun i gråd.*) Å, nu, fik jeg græde! Nu fik jeg græde! Jeg siger som han: det var bra! (*Hun hulker. Så rejser hun sig.*)

Elias, Elias, du gjemte din smerte for mig. Men nu forløste du min! (*Hun hulker.*)

Holger.

Kom, kom og før mig videre.

(*Tjenerne iler til. Langsomt ud til højre.*)

Hans Brå og Aspelund (*ind fra venstre og efter til højre; man ser, de siger et par ord til hverandre, mens de går forbi*).

Rakel (*ser dem ikke*).

Så han råbte mit navn! – Jeg ved ikke –; men fra jeg hørte det – –!

(*Begynder at græde igjen; sætter sig.*)

Halden (*frem. Står og ser på hende, til han knæler højtidelig ned, idet han strækker sine hænder op og føjer dem sammen*).

Rakel (*ser det ikke straks; men når hun ser det, vender hun sig uvilkaarlig*).

Halden.

De har ret.

Rakel (*næsten uden at høres*).

Hvad –?

Halden.

Og jeg bøjer mig for Dem.

Rakel (*sagte*).

Hvad vil det sige?

Halden.

Mere end De tror. (*Han rejser sig og står rank.*)

Rakel (*ser på ham. I det samme høres Bratt; han er i baggrunden*).

Halden (*slår ud med hånden. Går bort til venstre*).

Bratt (*samtidig som til en ved siden af sig*).

Jaså? – Så det siger De? – Nå, – sådan?

Rakel (*ser efter Halden*).

Der var noget –? Men jeg savner sans for de andre. – Er det Dem, kjære Bratt?

Tredje møde.

Bratt (*ser kummerlig ud, taler dæmpet, langsomt*).

Ja – og hr. Lasalle. Må jeg forestille: Frøken Sang, hr. Lasalle.

(*Han bukker til venstre og til højre.*)

Rakel.

De har jo forestillet ham så ofte for mig.

Bratt.

Ja, det har jeg måske. Det var heller ikke Dem. Det var hr. Holger, junior. Stod han ikke netop her?

Rakel.

Holger junior?

Bratt.

Ja, han med den elektriske ledning.

Rakel (*springer op, hvisker*).

Hvad siger De –?

Bratt (*går et par skridt bagover*).

De forskrækkede mig.

Rakel.

Hvem var han, som stod her?

Bratt.

Han, som, – han, som –?

Rakel.

– Stod her? Hvem var han?

Bratt.

Ja –? Ja, hvem var han? Det er sommetider, som jeg ikke ...

Rakel (*nærmere, men varsomt*).

Hvem var han, som stod her?

Bratt.

Tillader De, at jeg spør hr. Lasalle?

Rakel.

Ja, spørg ham!

Bratt (*bukker sig svagt mod højre*).

Undskyld, hr. Lasalle, men hvem var det ... hvem var det, som begyndte med ruinerne?

Rakel.

Å, – sådan? (*Sætter sig.*)

Bratt (*kommer nærmere*).

For nu er det jo blet mode med ruiner?

Rakel.

Går De endnu hver dag op til borgens ruiner?

Bratt.

Ja, – det var jo der det blev borte.

Rakel.

Hvordan har De det idag?

Bratt.

Jo. – Tak, jo. –

Hvis det ikke var dette, som blev borte. Og som jeg ikke kan finde igjen. (*Han stiller sig op med venstre hånd om venstre kind og stirrer halvt ud, halvt ned.*) Det, som jeg søgte i så mange år? Nu kan jeg ikke huske, hvad det var. Er ikke det tungt?

Rakel (*rejser sig, går hen til ham, klapper ham, steller med ham*).

Kjære Bratt, her hos mig skal De ha det godt.

Bratt.

Jo, jeg har det godt.

Hvis det ikke var dette, som jeg ikke kan komme på.

Rakel.

Lasalle hjælper Dem nok med det.

Bratt.

Hr. Lasalle siger, vi skal søge under ruinerne.

Rakel.

Ja, der var det jo, det blev borte.

Bratt.

Der var det, det blev borte.

Rakel.

Går De nu derhen?

Bratt.

Ja. – Ja, hvis hr. Lasalle –? Jo! Ja! – Farvel! (*Går lyttende til en.*) – Siger De

det? Jeg forsikrer Dem, jeg søger bestandig, men jeg kan ikke komme på det.
Det, som jeg strævet så med ... *(Det sidste høres udenfor til venstre.)*

En tjener *(blir synlig; han går efter Bratt).*

Rakel *(til tjeneren).*

Han må ikke komme udenfor.

(Tjeneren ud til venstre.)

Rakel.

Jeg har ikke kraft til at dele mig. Og jeg vilde ikke, om jeg havde.

Kom igjen til mig, smertestankerne mine! I sorte duer allevegne fra. Spær mig af!

Elias! – Jeg skulde have været for *dig*, hvad vor mor var for far. Hun havde modet, hun havde hengivelsen! Jeg havde ikke nok, du klaget over mig i din sidste stund! For at nævne mig *da*, i det sidste livsens ryk, det var at råbe på det, som nu svant ufærdig, det, du ikke havde fåt lykke til, – og det fæstet du til mit navn!

Dine øjne er efter mig for det; jeg ser dem, som de var, da de brast med denne klage.

Du lå der forladt af alle, mens livet svandt, og råbte mit navn som den sidste landekjending.

Og det er som også bag mig svinder livet væk og jeg står forladt og råber til dig. *(Hun går om som i et syn, sætter sig.)*

(Musiken, som har fulgt hende hid, giver lysere klang, læmpende over i det, som nu følger.)

Fjerde møde.

Credo og Spera *(begge rask ind. Da de ser hende, stanser de, går stille frem, hver på sin kant af træet, og knæler, hver på sin side af hende).*

Rakel.

I er her? *(Drager begge ind til sig.)* Og jeg, som ikke husket, I var til! Tak, at I kom, tak, tak! *(Brister i gråd og slipper dem. De andre venter.)*

Fik I lov til *det*?

Credo og Spera.

Ja!

Spera (*varsomt*).

Vi kom hid op for at se til onkel.

Credo (*ligeså*).

Og da vi kom –

Spera.

netop nu –

Credo.

sa han, at herefter –

Begge.

skulde vi få være hos dig.

Rakel.

Det sa han?

Spera og Credo.

Ja. Han sa, at nu vil han bygge for os *her*.

Rakel.

Å – dette er det første glimt af dag!

Spera.

Han sa, at i alle stykker skulde det bli –

Begge.

– som *du* vilde.

Rakel (*drager dem til sig*).

Mine venner! (*Stilhed.*)

Spera (*atter varsomt*).

Å, vi har bare, bare talt om dig i denne tid. –

Credo (*ligeså*).

Og om det, vi vilde sige dig, – hvis vi kunde komme til.

Spera.

For vi var så rædde, du ikke tålte at tale med nogen?

Credo.

At du havde det for ondt?

Rakel.

Det har været svært. *(Hun brister i gråd.)*

Begge *(omslutter hende deltagende og venter).*

Spera *(sagte).*

Vi ved, vi kan ikke blive det for dig, *han* var. Men vi skal prøve!

Credo *(ligeså).*

Vi skal prøve at være som du vil ha os. Vi skal dele alt, der hænder os.

Spera.

Det er vi vant til fra far og mor.

Credo.

Vi skal finde så meget nyt sammen!

Rakel.

Nej, nej, jeg har ingen fremtid mere!

Begge.

Du har os!

Spera.

Du har vor!

Rakel.

Ja, I har hele verden for dere!

Spera.

Men du? Du, som giver fremtid til så mange, Rakel?

Credo.

Alle, du er god imod.

Spera.

Alle, du har om dig her.

Rakel.

Jeg kan ikke engang se dem. Jeg har forsøgt, men jeg tåler det ikke. Og selv om jeg kunde, hvad nytter det til?

Spera.

At gjøre folk friske og glad'?

Credo.

Der er intet højere på jorden!

Spera.

Du skulde ha hørt far tale om det.

Credo.

Om at overvinde det, han kaldte «folkefortvilelsen».

Rakel (*opmærksom*).

«Folkefortvilelsen» –?

Credo (*varsomt*).

Ja, det, som din bror lå under for.

Rakel (*for sig*).

Folkefortvilelsen.

Spera (*varsomt*).

Og som nu er blet så stor. Det er forfærdelig at tale med folk nu.

Rakel.

Et besynderligt ord.

Hvad sa deres far om den?

Credo.

Det var den, han holdt for vor største ulykke. Det var mod den her skulde arbejdes.

Spera.

Det var det, *vi* skulde leve for!

Rakel.

Men hvad vilde han møde den med?

Begge.

Med opfindelserne. –

Spera.

Først og fremst med dem.

Credo.

Han har sat os ind i det fra vi var rene barn.

Spera.

Credo kan det allsammen!

Credo.

Ja, jeg kan det! Og det er det, jeg holder på med hver dag.

Rakel.

Men hvorledes skal opfindelserne –

Credo.

– gjøre menneskene mere fornøjet? Når de gjør livet billigere? Og lettere?

Spera.

Når bare nogen kvadratmeter jord er nok for at føde et menneske.

Rakel.

Er *det* muligt?

Credo.

Og når klæderne kan gjøres af blade og græs, silke uden silkeorme, uld uden får, husene bygges tyve gange så billig, og varmes op for ingenting ... tror du ikke, det vil gjøre noget?

Spera.

Og jærnvejene, Credo!

Credo.

Når vi har fundet, hvordan fjæld kan bores næsten lige så billig som jord, og når vi har skinner af billigere emne end jærn, og når vi kan udfri jærnet lettere end nu, og når vi har en drivkraft, som næsten ingenting koster, – *da* blir jærnvejene som gader; alle går frit på dem. Da blir her ligesom ikke afstand mere.

Spera.

Og luftskibene, Credo.

Credo.

Ja, *det* ved også du, Rakel, at vi snart sejler i luften som på havet?

Spera.

Credo finder det, skal du se!

Credo.

Det må koste lidet at rejse. Livet må bli morsomt!

Spera.

Folk må ikke sulte, de må ikke ha det mørkt og koldt og vondt og se stygge ud i klæder. Så først kan vi begynde på mere.

Credo.

Sig, hvad *du* vil gjøre, Spera!

Spera.

Nej, først hvad *du* vil!

Credo.

Jeg vil stifte ungdomsforeninger!

Rakel.

Hvad –?

Credo.

Foreninger af ungdom landet over! Ja, kvik ungdom, skjønner du. Begynde med skolerne, for i skolerne skal de lære at leve for hverandre. Den ene skolen skal slutte sig til den andre skolen om at ha noget at sørge for, hver for sig og tilsammen. Og så skal de ha noget, som alle skolerne i hele landet sørger for.

Forstår du? Og det skal så gå videre! til håndværkerlagene, til arbejderlagene, til matroserne, til kontorerne, studenterne; – de skal ha noget, de sørger for, hver for sig og tilsammen. Ikke sandt? Rigtig kappes om det, være stolte af det! Og så noget, som alle, alle foreninger tilsammen sørger for. – Nu du, Spera!

Spera (*undselig*).

Ja, jeg vilde så gjerne lære at tale. For så vilde jeg forsøge at sige til kvinderne, at de skulde leve for noget, de også, og det lige fra skolen af. For eksempel en eller flere sammen skulde sørge for en liden pige, som blev *deres*, skjønner du.

Rakel.

Å, du søde lille mund, lad mig kysse dig! (*Gjør det.*) Bare at der er sådant til som disse udsyn – det må da være bud fra den evige fornyelse.

Credo.

Hvad er den modgang, *vi* nu har, mod den menneskene før har lidt!

Spera.

Og har rejst sig fra! Nu først skal det rigtig til at begynde!

Rakel.

Å, du dejlige!

Credo.

Ved du, hvad far sa? Tænk dere, sa han, når alle de, som krigen nu bruger, blir løst af! Og skal til at arbejde med os andre. For opfindelser der da vil blive! Og for velstand!

Spera.

Men så sa han –

Credo (*vinker hende af med hånden*).

Men så sa han, at det er endda ingenting mod, hvad her vil komme, når menneskene, allesammen, engang flytter hjem igjen til jorden!

Spera.

Himlen er her! Inde i vort, ser du. Der er himlen!

Credo.

I fremtiden, i alt, vi gør for den. Der er himlen!

Rakel.

Alle mennesker længes!

Credo.

Til det, som er bedre! Det er vidne om, at her er større lykke i vente! Ikke sant?

Rakel.

Jeg ser *ham*, når I taler så!

Credo.

Ved du, hvordan vi har det med far og mor?

Spera.

Vi ligesom må gøre deres arbejde.

Rakel.

Og jeg hans, mener I –? Jeg, som ikke –

Credo.

Men Rakel! *Just* fordi du har været så fortvilet!

Rakel.

Tror du –?

Spera.

Å, fortæl Rakel om det, som kom efter de gamles «jernalder»!

Credo.

Nej, heller om Antikristen!

Spera.

Ja, det er det samme.

Credo.

Menneskene har altid vidst det, at når mismodet og tvilen var størst, da kom fornyelsen, da fik vi kraft til den. Netop da!

Spera.

Alle de stærke folkeslag har kjendt det i sig.

Credo.

Og har digtet spådomme om det.

Spera (*varsomt*).

Og det vil du også snart kjende.

Rakel (*rejser sig*).

Jeg vil *straks* gå til Holger og takke ham for denne lykke!

(Begge de andre rejser sig.)

Credo.

Vi vil gå alle tre!

Spera (*varsomt, idet hun smyger sig ind til hende*).

Vi vil gå alle fire.

Rakel (*kysser hende*).

Tak! – Alle fire. Og ved I, hvad vi så skal?

Credo.

Nej.

Spera.

Hvad er det?

Rakel.

Bede ham om at tage mod arbejderne!

Begge.

Ja, ja!

Rakel.

For der må nogen begynde med at tilgive.

Begge (*sagte*).

Der må nogen begynde med at tilgive.

(De går sammen ud til højre. Musikken følger dem i det fjærne som en hilsen fra det

kommende. Den har ikke forladt dem et øjeblik.)

Bjørnstjerne Bjørnsons *Over ævne, andet stykke* er lastet ned gratis fra
bokselskap.no